Муниципальное бюджетное образовательное учреждение
«Михайловская общеобразовательная школа им. А.А.Александрова»
Цивильского района Чувашской Республики

РАССМОТРЕНО
методическим объединением учителей
гуманитарного цикла
____________ (Правилова Л. В.)
Протокол № 1 от 30.08.2021 г.

Согласовано
Заместитель директора по ОД
____________ Маркова Н.Л.

Утверждаю:
Приказ № 41 от 30 августа 2021 г.
Директор школы____________ Андреев В.Ю.

Рабочая учебная программа
по родной (чувашской) литературе
для 6-9 классов основного общего образования

МБОУ " МИХАЙЛОВСКАЯ ООШ"

Подписан: МБОУ "МИХАЙЛОВСКАЯ ООШ"
DN: STREET="УЛИЦА СОЛНЕЧНАЯ, 1", S=Чувашская Республика - Чувашия, L="РАЙОН ЦИВИЛЬСКИЙ, ДЕРЕВНЯ МИХАЙЛОВКА", C=RU, G=Владимир Юрьевич, SN=Андреев, CN="МБОУ ""МИХАЙЛОВСКАЯ ООШ""", T=ДИРЕКТОР, O="МБОУ "" МИХАЙЛОВСКАЯ ООШ""", E=civmih2@yandex.ru, ИНН=211501707436, ИНН ЮЛ=2115002791, СНИЛС=01294221213, ОГРН=1022102832102
Основание: Я являюсь автором этого документа
Местоположение: место подписания
Дата: 2022-11-21 12:50:01
Foxit Reader Версия: 9.7.2

Составитель:
Федорова Ирина Николаевна
учитель МБОУ «Михайловская ООШ»

д. Михайловка – 2021

Личностные, метапредметные и предметные результаты освоения предмета «Родная (чувашская) литература»

Личностные результаты освоения предмета

1. Российская гражданская идентичность (патриотизм, уважение к Отечеству, к прошлому и настоящему многонационального народа России, чувство ответственности и долга перед Родиной, идентификация себя в качестве гражданина России, субъективная значимость использования русского языка и языков народов России, осознание и ощущение личностной сопричастности судьбе российского народа). Осознание этнической принадлежности, знание истории, языка, культуры своего народа, своего края, основ культурного наследия народов России и человечества (идентичность человека с российской многонациональной культурой, сопричастность истории народов и государств, находившихся на территории современной России); интериоризация гуманистических, демократических и традиционных ценностей многонационального российского общества. Осознанное, уважительное и доброжелательное отношение к истории, культуре, религии, традициям, языкам, ценностям народов России и народов мира.

2. Готовность и способность обучающихся к саморазвитию и самообразованию на основе мотивации к обучению и познанию; готовность и способность осознанному выбору и построению дальнейшей индивидуальной траектории образования на базе ориентировки в мире профессий и профессиональных предпочтений, с учетом устойчивых познавательных интересов.

3. Развитое моральное сознание и компетентность в решении моральных проблем на основе личностного выбора, формирование нравственных чувств и нравственного поведения, осознанного и ответственного отношения к собственным поступкам (способность к нравственному самосовершенствованию; веротерпимость, уважительное отношение к религиозным чувствам, взглядам людей или их отсутствию; знание основных норм морали, нравственных, духовных идеалов, хранимых в культурных традициях народов России, готовность на их основе к сознательному самоограничению в поступках, поведении, расточительном потребительстве; сформированность представлений об основах светской этики, культуры традиционных религий, их роли в развитии культуры и истории России и человечества, в становлении гражданского общества и российской государственности; понимание значения нравственности, веры и религии в жизни человека, семьи и общества). Сформированность ответственного отношения к учению; уважительного отношения к труду, наличие опыта участия в социально значимом труде. Осознание значения семьи в жизни человека и общества, принятие ценности семейной жизни, уважительное и заботливое отношение к членам своей семьи.

4. Сформированность целостного мировоззрения, соответствующего современному уровню развития науки и общественной практики, учитывающего социальное, культурное, языковое, духовное многообразие современного мира.

5. Осознанное, уважительное и доброжелательное отношение к другому человеку, его мнению, мировоззрению, культуре, языку, вере, гражданской позиции. Готовность и способность вести диалог с другими людьми и достигать в нем взаимопонимания (идентификация себя как полноправного субъекта общения, готовность к конструированию образа партнера по диалогу, готовность к конструированию образа допустимых способов диалога, готовность к конструированию процесса диалога как конвенционирования интересов, процедур, готовность и способность к ведению переговоров).

6. Освоенность социальных норм, правил поведения, ролей и форм социальной жизни в группах и сообществах. Участие в школьном самоуправлении и общественной жизни в пределах возрастных компетенций с учетом региональных, этнокультурных, социальных и экономических особенностей (формирование готовности к участию в процессе упорядочения социальных связей и отношений, в которые включены и которые формируют сами учащиеся; включенность в непосредственное гражданское участие, готовность участвовать в

жизнедеятельности подросткового общественного объединения, продуктивно взаимодействующего с социальной средой и социальными институтами; идентификация себя в качестве субъекта социальных преобразований, освоение компетентностей в сфере организаторской деятельности; интериоризация ценностей созидательного отношения к окружающей действительности, ценностей социального творчества, ценности продуктивной организации совместной деятельности, самореализации в группе и организации, ценности «другого» как равноправного партнера, формирование компетенций анализа, проектирования, организации деятельности, рефлексии изменений, способов взаимовыгодного сотрудничества, способов реализации собственного лидерского потенциала).

7. Сформированность ценности здорового и безопасного образа жизни; интериоризация правил индивидуального и коллективного безопасного поведения в чрезвычайных ситуациях, угрожающих жизни и здоровью людей, правил поведения на транспорте и на дорогах.

8. Развитость эстетического сознания через освоение художественного наследия народов России и мира, творческой деятельности эстетического характера (способность понимать художественные произведения, отражающие разные этнокультурные традиции; сформированность основ художественной культуры учащихся как части их общей духовной культуры, как особого способа познания жизни и средства организации общения; эстетическое, эмоционально-ценностное видение окружающего мира; способность к эмоционально-ценностному освоению мира, самовыражению и ориентации в художественном и нравственном пространстве культуры; уважение к истории культуры своего Отечества, выраженной в том числе в понимании красоты человека; потребность в общении с художественными произведениями, сформированность активного отношения к традициям художественной культуры как смысловой, эстетической и личностно-значимой ценности).

9. Сформированность основ экологической культуры, соответствующей современному уровню экологического мышления, наличие опыта экологически ориентированной рефлексивно-оценочной и практической деятельности в жизненных ситуациях (готовность к исследованию природы, к занятиям сельскохозяйственным трудом, к художественно-эстетическому отражению природы, к занятиям туризмом, в том числе экотуризмом, к осуществлению природоохранной деятельности).

Метапредметные результаты освоения основной образовательной программы

Метапредметные результаты включают освоенные учащимися межпредметные понятия и универсальные учебные действия (регулятивные, познавательные, коммуникативные).

Регулятивные УУД

1. Умение самостоятельно определять цели обучения, ставить и формулировать новые задачи в учебе и познавательной деятельности, развивать мотивы и интересы своей познавательной деятельности. Обучающийся сможет:

- анализировать существующие и планировать будущие образовательные результаты;
- идентифицировать собственные проблемы и определять главную проблему;
- выдвигать версии решения проблемы, формулировать гипотезы, предвосхищать конечный результат;
- ставить цель деятельности на основе определенной проблемы и существующих возможностей;
- формулировать учебные задачи как шаги достижения поставленной цели деятельности;
- обосновывать целевые ориентиры и приоритеты ссылками на ценности, указывая и обосновывая логическую последовательность шагов.

2. Умение самостоятельно планировать пути достижения целей, в том числе альтернативные, осознанно выбирать наиболее эффективные способы решения учебных и познавательных задач. Обучающийся сможет:

- определять необходимые действие(я) в соответствии с учебной и познавательной задачей и составлять алгоритм их выполнения;
- обосновывать и осуществлять выбор наиболее эффективных способов решения учебных и познавательных задач;
- определять/находить, в том числе из предложенных вариантов, условия для выполнения учебной и познавательной задачи;
- выстраивать жизненные планы на краткосрочное будущее (заявлять целевые ориентиры, ставить адекватные им задачи и предлагать действия, указывая и обосновывая логическую последовательность шагов);
- выбирать из предложенных вариантов и самостоятельно искать средства/ресурсы для решения задачи/достижения цели;
- составлять план решения проблемы (выполнения проекта, проведения исследования);
- определять потенциальные затруднения при решении учебной и познавательной задачи и находить средства для их устранения;
- описывать свой опыт, оформляя его для передачи другим людям в виде технологии решения практических задач определенного класса;
- планировать и корректировать свою индивидуальную образовательную траекторию.

3. Умение соотносить свои действия с планируемыми результатами, осуществлять контроль своей деятельности в процессе достижения результата, определять способы действий в рамках предложенных условий и требований, корректировать свои действия в соответствии с изменяющейся ситуацией. Обучающийся сможет:

- определять совместно с учителем и сверстниками критерии планируемых результатов и критерии оценки своей учебной деятельности;
- систематизировать (в том числе выбирать приоритетные) критерии планируемых результатов и оценки своей деятельности;
- отбирать инструменты для оценивания своей деятельности, осуществлять самоконтроль своей деятельности в рамках предложенных условий и требований;
- оценивать свою деятельность, аргументируя причины достижения или отсутствия планируемого результата;
- находить достаточные средства для выполнения учебных действий в изменяющейся ситуации и/или при отсутствии планируемого результата;
- работая по своему плану, вносить коррективы в текущую деятельность на основе анализа изменений ситуации для получения запланированных характеристик продукта/результата;
- устанавливать связь между полученными характеристиками продукта и характеристиками процесса деятельности и по завершении деятельности предлагать изменение характеристик процесса для получения улучшенных характеристик продукта;
- сверять свои действия с целью и, при необходимости, исправлять ошибки самостоятельно.

4. Умение оценивать правильность выполнения учебной задачи, собственные возможности ее решения. Учащийся сможет:

- определять критерии правильности (корректности) выполнения учебной задачи;
- анализировать и обосновывать применение соответствующего инструментария для выполнения учебной задачи;
- свободно пользоваться выработанными критериями оценки и самооценки, исходя из цели и имеющихся средств, различая результат и способы действий;
- оценивать продукт своей деятельности по заданным и/или самостоятельно определенным критериям в соответствии с целью деятельности;

– обосновывать достижимость цели выбранным способом на основе оценки своих внутренних ресурсов и доступных внешних ресурсов;
– фиксировать и анализировать динамику собственных образовательных результатов.

5. Владение основами самоконтроля, самооценки, принятия решений и осуществления осознанного выбора в учебной и познавательной. Обучающийся сможет:
– наблюдать и анализировать собственную учебную и познавательную деятельность и деятельность других учащихся в процессе взаимопроверки;
– соотносить реальные и планируемые результаты индивидуальной образовательной деятельности и делать выводы;
– принимать решение в учебной ситуации и нести за него ответственность;
– самостоятельно определять причины своего успеха или неуспеха и находить способы выхода из ситуации неуспеха;
– ретроспективно определять, какие действия по решению учебной задачи или параметры этих действий привели к получению имеющегося продукта учебной деятельности;
– демонстрировать приемы регуляции психофизиологических/ эмоциональных состояний для достижения эффекта успокоения (устранения эмоциональной напряженности), эффекта восстановления (ослабления проявлений утомления), эффекта активизации (повышения психофизиологической реактивности).

Познавательные УУД

6. Умение определять понятия, создавать обобщения, устанавливать аналогии, классифицировать, самостоятельно выбирать основания и критерии для классификации, устанавливать причинно-следственные связи, строить логическое рассуждение, умозаключение (индуктивное, дедуктивное, по аналогии) и делать выводы.

Обучающийся сможет:
– подбирать слова, соподчиненные ключевому слову, определяющие его признаки и свойства;
– выстраивать логическую цепочку, состоящую из ключевого слова и соподчиненных ему слов;
– выделять общий признак двух или нескольких предметов или явлений и объяснять их сходство;
– объединять предметы и явления в группы по определенным признакам, сравнивать, классифицировать и обобщать факты и явления;
– выделять явление из общего ряда других явлений;
– определять обстоятельства, которые предшествовали возникновению связи между явлениями, из этих обстоятельств выделять определяющие, способные быть причиной данного явления, выявлять причины и следствия явлений;
– строить рассуждение от общих закономерностей к частным явлениям и от частных явлений к общим закономерностям;
– строить рассуждение на основе сравнения предметов и явлений, выделяя при этом общие признаки;
– излагать полученную информацию, интерпретируя ее в контексте решаемой задачи;
– самостоятельно указывать на информацию, нуждающуюся в проверке, предлагать и применять способ проверки достоверности информации;
– вербализовать эмоциональное впечатление, оказанное на него источником;
– объяснять явления, процессы, связи и отношения, выявляемые в ходе познавательной и исследовательской деятельности

(приводить объяснение с изменением формы представления; объяснять, детализируя или обобщая; объяснять с заданной точки зрения);

- выявлять и называть причины события, явления, в том числе возможные /наиболее вероятные причины, возможные последствия заданной причины, самостоятельно осуществляя причинно-следственный анализ;
- делать вывод на основе критического анализа разных точек зрения, подтверждать вывод собственной аргументацией или самостоятельно полученными данными.

7. Умение создавать, применять и преобразовывать знаки и символы, модели и схемы для решения учебных и познавательных задач. Учащийся сможет:

- обозначать символом и знаком предмет и/или явление;
- определять логические связи между предметами и/или явлениями, обозначать данные логические связи с помощью знаков в схеме;
- создавать абстрактный или реальный образ предмета и/или явления;
- строить модель/схему на основе условий задачи и/или способа ее решения;
- создавать вербальные, вещественные и информационные модели с выделением существенных характеристик объекта для определения способа решения задачи в соответствии с ситуацией;
- преобразовывать модели с целью выявления общих законов, определяющих данную предметную область;
- переводить сложную по составу (многоаспектную) информацию из графического или формализованного (символьного) представления в текстовое, и наоборот;
- строить схему, алгоритм действия, исправлять или восстанавливать неизвестный ранее алгоритм на основе имеющегося знания об объекте, к которому применяется алгоритм;
- строить доказательство: прямое, косвенное, от противного;
- анализировать/рефлексировать опыт разработки и реализации учебного проекта, исследования (теоретического, эмпирического) на основе предложенной проблемной ситуации, поставленной цели и/или заданных критериев оценки продукта/результата.

8. Смысловое чтение. Обучающийся сможет:

- находить в тексте требуемую информацию (в соответствии с целями своей деятельности);
- ориентироваться в содержании текста, понимать целостный смысл текста, структурировать текст;
- устанавливать взаимосвязь описанных в тексте событий, явлений, процессов;
- резюмировать главную идею текста;
- преобразовывать текст, «переводя» его в другую модальность, интерпретировать текст (художественный и нехудожественный – учебный, научно-популярный, информационный, текст non-fiction);
- критически оценивать содержание и форму текста.

9. Формирование и развитие экологического мышления, умение применять его в познавательной, коммуникативной, социальной практике и профессиональной ориентации. Учащийся сможет:

- определять свое отношение к природной среде;
- анализировать влияние экологических факторов на среду обитания живых организмов;
- проводить причинный и вероятностный анализ экологических ситуаций;
- прогнозировать изменения ситуации при смене действия одного фактора на действие другого фактора;

– распространять экологические знания и участвовать в практических делах по защите окружающей среды;
– выражать свое отношение к природе через рисунки, сочинения, модели, проектные работы.

10. Развитие мотивации к овладению культурой активного использования словарей и других поисковых систем. Обучающийся сможет:
– определять необходимые ключевые поисковые слова и запросы;
– осуществлять взаимодействие с электронными поисковыми системами, словарями;
– формировать множественную выборку из поисковых источников для объективизации результатов поиска;
– соотносить полученные результаты поиска со своей деятельностью.

Коммуникативные УУД

11. Умение организовывать учебное сотрудничество и совместную деятельность с учителем и сверстниками; работать индивидуально и в группе: находить общее решение и разрешать конфликты на основе согласования позиций и учета интересов; формулировать, аргументировать и отстаивать свое мнение. Обучающийся сможет:
– определять возможные роли в совместной деятельности;
– играть определенную роль в совместной деятельности;
– принимать позицию собеседника, понимая позицию другого, различать в его речи: мнение (точку зрения), доказательство (аргументы), факты; гипотезы, аксиомы, теории;
– определять свои действия и действия партнера, которые способствовали или препятствовали продуктивной коммуникации;
– строить позитивные отношения в процессе учебной и познавательной деятельности;
– корректно и аргументированно отстаивать свою точку зрения, в дискуссии уметь выдвигать контраргументы, перефразировать свою мысль (владение механизмом эквивалентных замен);
– критически относиться к собственному мнению, с достоинством признавать ошибочность своего мнения (если оно таково) и корректировать его;
– предлагать альтернативное решение в конфликтной ситуации;
– выделять общую точку зрения в дискуссии;
– договариваться о правилах и вопросах для обсуждения в соответствии с поставленной перед группой задачей;
– организовывать учебное взаимодействие в группе (определять общие цели, распределять роли, договариваться друг с другом и т. д.);
– устранять в рамках диалога разрывы в коммуникации, обусловленные непониманием/неприятием со стороны собеседника задачи, формы или содержания диалога.

12. Умение осознанно использовать речевые средства в соответствии с задачей коммуникации для выражения своих чувств, мыслей и потребностей для планирования и регуляции своей деятельности; владение устной и письменной речью, монологической контекстной речью. Обучающийся сможет:
– определять задачу коммуникации и в соответствии с ней отбирать речевые средства;
– отбирать и использовать речевые средства в процессе коммуникации с другими людьми (диалог в паре, в малой группе и т. д.);
– представлять в устной или письменной форме развернутый план собственной деятельности;
– соблюдать нормы публичной речи, регламент в монологе и дискуссии в соответствии с коммуникативной задачей;

- высказывать и обосновывать мнение (суждение) и запрашивать мнение партнера в рамках диалога;
- принимать решение в ходе диалога и согласовывать его с собеседником;
- создавать письменные «клишированные» и оригинальные тексты с использованием необходимых речевых средств;
- использовать вербальные средства (средства логической связи) для выделения смысловых блоков своего выступления;
- использовать невербальные средства или наглядные материалы, подготовленные/отобранные под руководством учителя;
- делать оценочный вывод о достижении цели коммуникации непосредственно после завершения коммуникативного контакта и обосновывать его.

13. Формирование и развитие компетентности в области использования информационно-коммуникационных технологий (далее – ИКТ). Учащийся сможет:

- целенаправленно искать и использовать информационные ресурсы, необходимые для решения учебных и практических задач с помощью средств ИКТ;
- выбирать, строить и использовать адекватную информационную модель для передачи своих мыслей средствами естественных и формальных языков в соответствии с условиями коммуникации;
- выделять информационный аспект задачи, оперировать данными, использовать модель решения задачи;
- использовать компьютерные технологии (включая выбор адекватных задаче инструментальных программно-аппаратных средств и сервисов) для решения информационных и коммуникационных учебных задач, в том числе: вычисление, написание писем, сочинений, докладов, рефератов, создание презентаций и др.;
- использовать информацию с учетом этических и правовых норм;
- создавать информационные ресурсы разного типа и для разных аудиторий

Предметные результаты освоения предмета (предметăн пайрам результачĕсем) по классам

Вĕренекенĕн çакна пĕлмелле:

5 класс

- вĕреннĕ произведенисен ячĕсемпе авторĕсене;
- вĕреннĕ произведенисен сюжечĕсемпе сăнарĕсене;
- халăх юмахне литература юмахĕнчен уйăрса илме;
- программăра кăтартнă текстсене пăхмасăр калама;
- вĕренӳ кĕнекисенчи, словарьсемпе энцикопедисенчи, Интернетри ăнлантарусемпе усă курма;
- пĕр-пĕр героя, персонажа, çынна, çут çанталăк пулăмне, чĕр чуна, вуланă хайлав валли ӳкернĕ иллюстрацисем, картина репродукцийĕсем, слайдсем, фотосем, плакатсем тăрăх изложенийĕсемпе сочиненисем çырма

6 класс

- вĕреннĕ хайлавсен ячĕсемпе авторĕсене;
- произведенири ĕçсен йĕркипе (сюжета), сăнарсене, вĕсем хушшинчи çыхăнăва;

- литература теорине;
- программăра кăтартнă текстсене пăхмасăр калама;
- вĕренӳ кĕнекисенчи, словарьсемпе энцикопедисенчи, Интернетри ăнлантарусемпе усă курма;
- пĕр-пĕр героя, персонажа, çынна, çут çанталăк пулăмне, чĕр чуна, вуланă хайлав валли ӳкернĕ иллюстрацисем, картина репродукцийĕсем, слайдсем, фотосем, плакатсем тăрăх изложенийĕсемпе сочиненисем çырма

7 класс

- вĕренӳ кĕнекисенчи, словарьсемпе энцикопедисенчи, Интернетри ăнлантарусемпе усă курма;
- литература геройĕ, сăнар, персонаж пĕлтерĕшне ăнлантарма, сăнарсене уйрăммăн сăнлама (сăн-сăпачĕ, ĕç-хĕлĕ, шухăшĕ, кăмăлĕ, тыткаларăшĕ, пуплевĕ), ушкăнласа танлаштарма (автор харктеристики) пĕлме;
- хайлав тытăмне (ĕç пуçламăшĕ, ĕç аталанăвĕ, ĕç хĕрсе çитнĕ вăхăт, ĕç вĕçĕ) палăртма;
- сюжет (событисем, ĕçсемпе пулăмсен çыхăнăвĕ, персонажсем хушшинчи хирĕçӳ-тытăçу (конфликт), пейзаж, интерьер) курма;
- программăра кăтартнă текстсене пăхмасăр калама;
- прозăллă тата сăвăллă пуплев (çыравçă пурнăçри ӳкерчĕксене сăнлани), тропсем (эпитет, танлаштару, сăпатлантару, метафора), пуплев çаврăмĕсем (фигурисем), антитеза, паралельлĕх, хутлам, вăйлату, аллитераци, ассонанс чухлама пĕлни
- хайлавсенче çыравçă ытларах чăн пурнăçри фактсене мар, хăй шухăшласа кăларнă геройсемпе пурнăçри пек сăнласа кăтартнине ăнланма;
- илемлĕ текст тата вулавçă çыхăнăва тĕпе хурса геройсене хак пани, хакласа çырни, хăйĕн шухăшне палăртни;
- илемлĕ хайлав темипе тата тĕп шухăшне палăртма пĕлни;
- пĕр-пĕр героя, персонажа, çынна, çут çанталăк пулăмне, чĕр чуна, вуланă хайлав валли ӳкернĕ иллюстрацисем, картина репродукцийĕсем, слайдсем, фотосем, плакатсем тăрăх изложенийĕсемпе сочиненисем çырма.

8 класс

- класра вĕреннĕ хайлавсен тата килте вуланă кĕнекесен авторĕсене, ячĕсене, жанрĕсене, çивĕч ыйтăвĕсемпе темисене тата вĕсене хăш тапхăрта çырнине;
- çак ăнлавсене пĕтĕмĕшле пĕлмелле: илемлĕ сăнарпа сăнарлăх, темăпа тĕп шухăшĕ,ĕç йĕркипе тытăмĕ, рифмăпа сăвă йĕрки, жанрсем, ретсемпе ушкăнсем (эпика, лирика, лиро-эпика, драматурги; романсем, новеллăсем, публицистика хайлавĕсем, комедисем, трагедисем, драмăсем, приключенипе фантастика, питлев), литература сулăмĕсем тата пултарулăх меслечĕсем (классицизм, романтизм, реализм);
- лирика, лиро-эпика, драматурги речĕсенчи хайлавсен жанрĕсене, тытăмне, сăнарсен ушкăнĕсене, хайлаври вăхăтпа вырăна тата вĕсен çыхăнăвĕсене;
- çыравçăсен пурнăçĕпе пултарулăхĕн литературăра палăрнă тапхăрĕсем тата вĕсем пурăннă вăхăтри паллă ĕçсемпе çынсем çинчен;
- чăваш литературин аталану тапхăрĕсене, вĕсем халăх историйĕпе çыхăнса тăнине тата кашни тапхăрти çыравçăсемпе хайлавсене.

9 класс

- класра е килте вуланă хайлавсен тексчĕсене, вĕсенчи темăсемпе тĕп шухăшсене, сăнарсене, ĕçсен йĕркине, хирĕç тăрăва;

- хайлавсен тытăмне, авторăн пултарулăх меслетне, илемлĕх мелĕсене, чĕлхен ытарлă çаврăнăшĕсене, ăсталăх хăй евĕрлĕхне;
- чăваш литературин аталану йĕркине, тапхăрĕсене;
- кашни тапхăрти паллă çыравçăсемпе вĕсен хайлавĕсене;
- реализм меслечĕн тĕп паллисене, жанрсен çыхăнăвне;
- литература хайлавĕсен жанрĕсене;
- литература сăмах ăсталăхĕ пулнине, вăл пурнăçа типлаcа, историн пĕр-пĕр тапхăрĕн паллăрах енĕсене вăйлатса кăтартнине.

Вĕренекенĕн çакна тума пултармалла:

5 класс

- вĕреннĕ хайлавсенчи эпизодсене уйăрса илме;
- хайлаври ĕçсемпе пулăмсен çыхăнăвне кăтартма;
- хайлаври сăнарсене уçса пама;
- пăхмасăр калама вĕреннĕ хайлавсене илемлĕ калама;
- эпикăллă хайлавсен е пĕр-пĕр сыпăкăн содержанине кĕскен, туллин каласа е çырса пани;
- произведени геройĕ çинчен каласа пама;
- хăйсем тĕллĕн вуланă юмах-хайлава каласа пама;
- произведени сыпăкĕн планне тума;
- çĕр-шывăмăрăн литературине тĕнче литературипе çыхăнтарса пĕтĕмлетсе тишкерме;
- хурăнташ халăхсен сăмахлăхĕн паллă çыравçисене пĕлме;

6 класс

- писатель сăнланине курма, тавçăрса илме;
- хайлаври илемлĕх мелĕсене тупма, вĕсемпе çыравçă мĕншĕн усă курнине ăнлантарса пама;
- хайлаври героя (сăнара), унăн ĕçне-хĕлне, тыткаларăшне кăтартса характеристика пама;
- эпикăллă хайлавсен е пĕр-пĕр сыпăкăн содержанине кĕскен, туллин каласа е çырса пама;
- хайлав тытăмне (ĕç пуçламăшне, ĕç аталанăвне, ĕç хĕрсе çитнине, ĕç вĕçне) палăртма;
- пăхмасăр калама вĕреннĕ хайлавсене илемлĕ калама;
- вĕреннĕ хайлавсенчи пĕчĕк курăнусене (эпизодсене), ĕçсемпе пулăмсен çыхăнăвне уйăрса илме;
- кĕнекери ăнлантарусемпе тата шкул словарĕсемпе усă курма;
- çĕр-шывăмăрăн литературине тĕнче литературипе çыхăнтарса пĕтĕмлетсе тишкерме;
- хурăнташ халăхсен сăмахлăхĕн паллă çыравçисене пĕлме;

7 класс

- писатель тунă сăнлăхсене курма, тавçăрса илме;
- илемлĕ литературăри жанрсен тĕсĕсене уйăрса илме;

- хайлаври илемлĕх мелĕсене тупма, вĕсемпе çыравçă мĕншĕн усă курнине ăнлантарса пама;
- хайлаври геройсене танлаштарма;
- пăхмасăр калама вĕреннĕ хайлавсене илемлĕ калама;
- эпикăллă хайлавсен е пĕр-пĕр сыпăкăн содержанине кĕскен, туллин каласа е çырса пама;
- хайлав тытăмне (ĕç пуçламăшне, ĕç аталанăвне, ĕç хĕрсе çитнине, ĕç вĕçне) палăртма пĕлни;
- хайлавсен авторне тата хайлава мĕншĕн çапла ят панине ăнлантарни;
- драма, лирика тата лиро-эпика хайлавĕсен уйрăмлăхĕсене уçса пани;
- çĕр-шывăмăрăн литературине тĕнче литературипе çыхăнтарса пĕтĕмлетсе тишкерме пĕлни;
- хурăнташ халăхсен сăмахлăхĕн паллă çыравçисене пĕлни.

8 класс

- кирек мĕнле текста та уçăмлă, йĕркеллĕ, такăнмасăр вулама, пăхмасăр калама вĕреннĕ сăвăсемпе сыпăксене халăх умĕнче илемлĕ каласа пама;
- вуланă хайлав тĕсне, жанрне, ĕç йĕркипе тытăмне, сăнарсен ушкăнĕсене, тавлашу йĕрĕсене ăнлантарса пама;
- хайлавра хускатнă çивĕч ыйтусене тупма;
- мелĕсем хайлав шухăшне вăйлатнине ăнлантарса пама, çыравçă хавхине палăртма;
- сăнарсемпе хайлав çинчен мĕн шухăшланине тĕслĕхсемпе çирĕплетсе ĕнентерме;
- çыравçăпа унăн хайлавĕ литературăра мĕнле вырăн йышăннине ăнлантарма;
- вуланă кĕнекери ĕçсене пурнăçри тĕслĕхсемпе танлаштарса çыхăнуллă калаçма, ыттисен сăмахне çирĕплетсе, тиркесе е тÿрлетсе харпăр хăй мĕн шухăшланине хÿтĕлеме;
- каламалли е çырса памалли шухăшсен планне, тезисĕне тума;
- вĕрентекен каланине е лекцилле калаçăва кĕскен çырса (конспектласа) пыма;
- литература темипе пĕлтерÿ, хыпар, реферат е доклад хатĕрлеме;
- хăй тĕллĕн вуланă кĕнеке, курнă спектакль, концерт, кинофильм, телекурăм çинчен рецензи е информаци çырма.

9 класс

- илемлĕ литература, ăслăлăхпа политика, публицистикăпа критика хайлавĕсене тĕрĕс, çăмăл, уçăмлă вулама;
- çыравçă çырса кăтартнине куç умне ÿкерчĕклĕн кăларса тăратма, ун çинчен сăнарлă каласа пама;
- класра е килте вуланă хайлавсене вырăн-вырăнăн, туллин е пĕтĕмĕшле кĕскен сюжетласа каласа е çырса пама;
- хайлавсен ретне, тĕсне, жанрне уйăрма, уйрăмхайлавăн шухăшпа илемлĕх хăй евĕрлĕхне палăртма;
- вĕреннĕ хайлав тăрăх план тума, с анарсене тата сăнарсен ушкăнĕсене тишкерсе сочинени хатĕрлеме;
- хайлав çинчен хай мĕн шухăшланине çыхăнуллă каласа е çырса пама;
- хайлаври тĕп е хушма темăсемпе çивĕч ыйтусене уйăрма, вĕрентекен панă ыйтусем е план тăрăх ырă е усал сăнарсене, пулăмсемпе ĕçсене танлаштарса хаклама, вĕсене уçса пама;
- автор шухăшĕ тата хайлав пафосĕпе идейи сăнарсемпе геройсем урлă мĕнле уçăлса пынине кăтартма;

- ĕç йĕрки, хайлав тата сăнарсен тытăмĕ, хирĕçӳ, сăнарлă чĕлхе, детальсем хайлав шухăшĕпе илемлĕхне мĕнле ӳстернине ăнлантарма, тĕслĕхсемпе çирĕплетме;
- литература ыйтăвĕпе пĕчĕк доклад, хыпар, реферат, статья е тĕрленчĕк çырма;
- килте вуланă кĕнекесене, курнă фильма, спектале е телекурăма хакласа аннотации, кĕске рецензии, статья çырма, харпăр хăй шухăшне тĕслĕхсемпе ĕнентерсе çирĕплетме;
- вĕренӳ кĕнекисемпе хрестоматисенчи ăнлантарусемпе, шкул валли кăларнă справочниксемпе, словарьсемпе усă курма.

„ТĂВАН (ЧĂВАШ) ЛИТЕРАТУРА" ПРЕДМЕТ СОДЕРЖАНИЙĔ

I пай. ХАЛĂХ СĂМАХЛĂХĔ

1. **Халăх юмахĕсем.**
   Асамлă, йăла, чĕр чунсем çинчен калакан юмахсем. Асамлă юмахсем паттăрла ĕç-хĕлпе кăсăклантарни, вĕсенчи
   приключени мелĕ. Юмахсенчи ырă тата усал. Юмахсенчи асамлăх япалисем. Чĕр чунсене этем пек калаçтарни. Этемпе чĕр чуна куçăмлăн сăнарлани.

2. **Литература юмахĕсем.**

Константин Иванов. „Тимĕр тылă".
Мархва Трубина.„Шĕшкĕ".
Владимир Бараев. „Этикан Утиканпа".**
Елен Нарпи. „Ылтăн тулă пĕрчи".**
Илле Тăхти. „Ухливан вутăша улталани", „Кайăк патши"*
Иван Мучи. „Тавăрпи"**
Николай Шупуççынни. „Ăслă Эссепе", „Ăслă суеçĕ".*
Раиса Сарпи. «Тăрнаккай».*

Халăх сăмахлăхне пухса, сюжечĕсемпе усă курса, урăхлатса çĕнетнĕ хайлавсем. Юмахсенчи пурнăç чăнлăхĕ. Вĕсенче этеме пур енлĕн сăнлани, ăса вĕрентсе калани.

3. Ваттисен сăмахĕсемпе тупмалли юмахсем.

Ваттисен сăмахĕсем – чăваш халăхĕн ытарайми ăсталăхĕ: илемлĕ, ăслă, тарăн шухăшлă сăмахсем. Вĕсен чун-чĕре илемлĕхне палăртас, ĕçченлĕхне вĕрентес ĕçри пахалăхĕ.**

4. Тупмалли (сутмалли) юмахсем (туптармăшсем).

Халăхăн нихăçан кивелмен поэзи хайлавĕсем. Вĕсем халăх ăс-тăнĕн, фантазийĕн иксĕлми çăл куçĕ.**

5. Сăпка юррисем. Чĕнӳ - йыхрав сăввисем.

Юрă этеме пурнăçри йывăрлăхсене çĕнтерме, халăх тытса пыракан ырă йĕркепе пурăнма вĕрентни, ырра малалла аталантарма пулăшни, телейшĕн кĕрешме хавхалану кӳни.*

6. **Истори халапĕсем.** Истори халапĕсем общество пурнăçĕнчи пулса иртнĕ Пулăмсене пурнăçра чăн пулнă пек туса сăнлани. Истори халапĕсем - истори докуменчĕсем мар. Вĕсем халăх хăй кунçулĕнчи историлле пулăмсене кăмăлласа е сивлесе йышăннине кăтартнни.

** Тавралăх халапĕсем.*

7. Улăп халапĕсем ("Улăп" эпос). Улăп халапĕсем - легендăллă сюжетлă халапсем, чăваш эпосĕн авалхи тĕсĕсем. Вĕсенче чăваш паттăрлăх эпосĕн паллисем сыхланса юлни. Улăпсен пурнăçĕ, ĕçĕ-хĕлĕ, кĕрешĕвĕ.**

8. Балладăсем – сюжетлă юрăсем. Стихван Шавли „Вутăш" миф. Баллада ялан уйрăм çын е килйыш пурнăçне трагедилле сăнлани. Вĕсенче ĕç-пуç чылай чух вилĕмпе вĕçленни. Мифла шухăшлав. Сăнарсен чун илемĕ, тасалăхĕ, тĕрĕслĕхĕ, кĕрешĕвĕ.*

9. Календарлă йăла уяв сăмахлăхĕ. Сурхури, çăварни юррисем.** Кĕшерни тата сĕрен юррисем.* Яланах çулталăкра пĕр вăхăтра килни. Йăла уявĕсем авал асамлă (ăрăмлă) пĕлтерĕшлĕ пулни. Халăх вĕсене çут çанталăк пулăмĕсене хăй майлă çваăрас, выльăх-чĕрлĕ ĕрчетес, çĕр ĕç тухăçлăхне çĕклес, хăйĕн пурнăçне çăмăллатас, йăх аталантарас тĕлĕшпе ирттерни.

10. Халăх юррисем. Степан Максимов илемлетнĕ „Алран кайми аки-сухи", „Уй варринче", „Вĕç-вĕç куккук" юрăсем.** Геннадий Волков. „Виçĕ юрă" эссе.** Юрă - халăхăн пысăк пуянлăхĕ, сăмахлăхăн вăйлă аталаннă, анлă сарăлнă тĕсĕ. Халăх юррисенчи çынсен пурнăçĕ, шухăш-ĕмĕчĕ, кăмăл-туйăмĕ, сăнланса юлни. Юрă жанрĕсемпе тĕсĕсем.

11. Литература юррисем. Федор Павлов. «Хитре», «Вĕлле хурчĕ» (юрă сăввисем). Илле Тукташ. «Тăван çĕр-шыв» (Чăваш Республикин патшалăх гимнĕ). Иван Ивник. „Юрăçсем" (юрă сăвви). Виталий Шемекеев. „..." Василий Давыдов-Анатри. «Тăван яла таврăнсан», «Тавах сире, учительсем» (юрă сăввисем). Юрий Сементер. «Пирĕн анне» (юрă сăвви). Петĕр Яккусен. «Малтанхи юрату» (юрă сăвви). Литература (автор) юррисем, вĕсен тематикипе тĕп шухăшĕ, тытăмĕ, сăнарлăхĕ. Юрă ăстисем: юрăçсем, юрă сăвăлакансем, юрă кĕввине хывакансем.

12 . Вăйă - улах, хăна юррисем.

Пурнăça анлăн хакласа пĕтĕмлетни: çĕр ĕçĕн тухăçлăхне хисеплесе, ĕçе чысласа, пурнăça пĕтĕмлетсе юсани.

„Çĕмĕрт çеçки çурăлсан", „Çерем пусса вир акрăм", „Сар хĕр сиксе вăй калать", „Пирĕн урам анаталла", „Сакки сарă сарлака", „Атте лаша панă пулсан", „Пурçăн тутăрне...", „Пиç-пиç палан", „Вун ик кăшăллă".

13. Истори юррисем. «Мамук ханăн пуçне вăрăнтăр!, «Раçăн патша килнĕ тет», «Хура халăх куççулĕсем ай шывсем мар...», «Пире улпут çĕнес çук», «Çичĕ хăрхăм», «Тереш хĕрне антăм та», «Разин чĕлĕмĕ», «Хура халăх куççульлисем».

Удел хресчен юррисем: «Удельнийăн кантурне», «Удельнийĕн уçăмĕ».

Юрă IX-XIX ĕмĕрсенче аталанни, халăх историйĕн паллă тапхăрĕсемпе çыхăнни:

1) Атăл тăрăхĕнчи çынсен пурнăçне сăнлани;
2) монгол-тутар, Хусан ханĕсем пусмăрлани;
3) С.Разинпа Е.Пугачев сăнарĕсем;
4) ирĕклĕх кĕрешĕвĕ.

14.Туй сăмахлăхĕ. Туй сăмахлăхĕн илемлĕх мелĕсем. Вариантлăх. „Чăваш туйĕ – халăх уявĕ".**

2 пай. АВАЛХИ СĂМАХЛĂХРАН

(Пирĕн эрăчченхи тапхăртан пуçласа ХУ111 ĕмĕр таранхи хутлăх) (10 сехет)

1. Руна çырăвĕ. Чулсемпе пир-авăр çинче упранса юлнă сăмахлăх. Несĕлсен карт (руна) çырăвĕ. Чулсемпе пир-авăр çинче упранса юлнă сăмахлăх. Авалхи çырулăх пĕлтерĕшĕ.**

2. Ăрăмлă сăмахлăх. Ăрăмлă сăмахлăх тĕслĕхĕсем. Чăвашсен паллă çыравçисем (Е.Рожанский, Н.Бичурин, С.Михайлов, И.Яковлев, И.Юркин, И.Тăхти, Н.Шелепи, Çеçпĕл Мишши, П.Хусанкай, А.Алка, Я.Ухсай, К.Иванов) халăхăн авалхи сăмахлăхне пухни, упрама тăрăшни.*

3. Кавказ тата Атăлçи Пăлхар патшалăхĕн элчисен çырăвĕсем.

Арабла тата тĕрĕкле çырнă чăваш çыравçисем. Вăтам ĕмĕрсенчи культурăпа литература лару-тăрăвĕнчи паллă ятсем, пулăмсем. Атăлçи Пăлхар патшалăхĕнчи сăвăçсен мăсăльман тĕнне йышăнма, арабла çырма тивни.**

Кашкăр Махмучĕ. "Эр Тунга Улăп вилсен хурланни"*

4. Ахмед ибн Фадлан. «Пăлхар патшалăхне çитсе курни» (сыпăксем). Атăлçи Пăлхар патшалăхĕн çĕрĕ-шывĕ, историйĕ, йăли-йĕрки. Атăлçи Пăлхар культури.**

5. Палас Ахун Юсупĕ. «Хăтлă пĕлӳ» поэма сыпăкĕсем. Кӳл Текĕне мухтакан Пысăк çыру „Шăпа кĕнеки“. Чăваш истрийĕнчи авалхи тĕрĕк литературин палăкĕсен вырăнĕ. Эпикăллă хайлавсен тĕслĕхĕсем халăх эпосне аталанма май пани.*

6. Михаил Юрьев. «Пулхăр патшалăхĕн юлашки кунĕсем» (трагеди сыпăкĕсем). Михаил Юрьев драматургăн синкерлĕ шăпи. «Пулхăр патшалăхĕн юлашки кунĕсем» трагедин истори никĕсĕ, сăнарсен тытăмĕ, пахалăхĕ.**

7. Мĕтри Юман. «Паттăр пулнă авалсем» (ирĕклĕ сăвă). «Паттăр пулнă авалсем» сăвă пахалăхĕ, пĕлтерĕшĕ. Илемлĕх мелĕсем.**

8. Искей Пайтулĕ. «Хупăрларĕç виçĕ хут», «Эй, çилсем, кăра çилсем...» Пайтул Искеев кĕрешӳçĕн кун-çулĕ. Халăх юррисен шăпи. С.Разин пăлхавĕ Чăваш халăх сăмахлăхĕнче палăрса юлни. *

3 пай. КИВĔ ÇЫРУЛĂХ ВĂХĂТĔНЧИ ЛИТЕРАТУРĂРАН (6 сехет)
XVIII ĕмĕр вĕçĕ (1790) - XIX ĕмĕрĕн пĕрремĕш çурри (1870)

1. Вăтăр Юман. «Чăтăмлăх çинчен» сăвă. ** Халăх кĕрешĕвне сăнарлакан сăвă-юрă. Пăлхавçăсемпе çар пуçĕсен сăмахĕсемпе юррисем.

2. Ермей Рожанский «Кĕске катехизис». Куçарнă кĕске калавсем. «Урмайкассисем пăлханни».**

Куçару ĕçĕ вăйланни. Чăвашла-вырăсла словарьсем. Чăвашсем çинчен çырнă этнографиллĕ Очерксен пахалăхĕ. Чăваш чĕлхин пĕрремĕш грамматикине «Сочинения, принадлежащие к грамматике чувашского языка» пулăшу кĕнеки тĕн семинарийĕсенче чăвашла вĕрентес ĕçри пĕлтерĕшĕ.

3. Охатер Томеев. «Вăйпа тĕне ан кĕртчĕр» çыру. О. Томеев пурнăçĕпе пултарулăхĕ. Паттăрлă ĕçĕсем. Кĕрешӳри тĕллевсем. Çырăвĕсемпе сăввисен пĕлтерĕшĕ. Тĕне хаклани, тăван тĕншĕн хытă тăни, çыру тытăмĕ, илемлĕх мелĕсем.*

4. Чăваш Хветипе Урхас Якурĕ - халăхран тухнă малтанхи такмакçăсем. Чăваш Хветин «Ятăм йолтăр ял çине...» юрăн тĕп шухăшĕ, сăнарлăхĕ, халăхлăхĕ, лирăкăллă геройĕсем. Вĕсен хайлавĕсене çырса илнин историйĕ.

4 пай. ÇĔНĔ ÇЫРУЛĂХ ВĂХĂТĔНЧИ ЛИТЕРАТУРĂРАН (14 сехет)
(XIX ĕмĕр вĕçĕпе (1875) - XX ĕмĕр пуçламăшĕ (1900)

1. Никита Бичурин. «Байкал» очерк. «Паян эпир айла тайнатпăр» чăвашла çырнă мухтав сăввинчи тăван халăх пилĕсене аса илтерни. Н. Бичурин пурнăçĕпе пултарулăхĕ. Унăн тумхахлă çул-йĕрĕ. Çул çӳревçĕн вичкĕн куçĕ, сăнарлă ӳкерес ăсталăхĕ, пайрăмсем тăвас пултарулăх - чăваш çыннин çывăх енĕсем.**

2. Спиридон Михайлов-Янтуш. «Хĕрринче выртасшăн мар», «Сунарçăн пуç пулнă-и.» шӳтсем. Кулăш пахалăхĕ. «Юнка» сăвă. «Чее кушак» калав. «Чăваш кĕвви-çемми çинчен» тĕрленчĕк. С.Янтуш пурнăçĕпе ĕçĕ-хĕлĕ. Историпе этнографи çырăвĕсем. Халăх сăмахлăхĕпе усă курса çырни. Чăваш драматургийĕн малтанхи опычĕ. «Тури чăвашпа анатри чăваш хушшинчи калаçу» (диалог-калаçу).**

3. Михаил Федоров. «Арçури» поэма. М.Федоров пурнăçĕпе пултарулăхĕ. К.В.Магницкипе Н.И.Золотницкий шкулĕн витĕмĕ. «Арçури» юмахлатнă лиро-эпикăллă поэма шăпи. Поэма пахалăхĕ, жанр тĕсĕ, тытăмĕ, илемлĕх мелĕсем. Поэмăри тарăн психологизм, сăнлав-танлаштару, шалти монолог, çутçанталăк ӳкерчĕкĕсем.
4. Николай Ашмарин. «Качи çăви» халап. Н.Ашмарин - паллă тĕпчевçĕ, чĕлхеçĕ, çыравçă. «Качи çăви» халапри сăнарсем, шухăшсем, ĕçсем. Юратури тӳрĕлĕхпе пурнăçри çирĕплĕх.**
5. Иван Яковлев. «Автан», «Чакак», «Пулă сĕрни», «Лаша шырани», «Сыснапа лаша», «Таранканпа хăнкăла», «Капкăн» калавсем. * «Чăваш халăхне» (халал).** Пил, халал жанр паллисем, тытăмĕ, илемлĕх мелĕсем. Чĕмпĕр чăваш шкулне уçаканĕ, чăваш алфавитне йĕркелекенĕ, çĕнĕ чăваш çырулăхне тăвас ĕçри пĕлтерĕшĕ, ача-пăча литературине пуçарса яраканĕ. Вăл çырса хатĕрленĕ букварьсем, чăваш сăмахлăхĕн хрестоматийĕсем.
6. Игнатий Иванов. «Çынна усал тăвакан хăй те усал курать» , «Начар сухаланă ана çине çум пусать, начар çынна çын пусмăрлать» калавсем.**
Çыравçăн хăйне евĕрлĕ тĕнчекурăмĕ. Йăлари çитменлĕхсене тата кăмăлсипет кăлтăкĕсене питлени. Пĕлӳ-вĕрентӳ урлă çынсен пурнăçне аванлатас, кăмăлне улăштарас, вĕсене усал ĕçсем тăвасран сыхлас текен шухăш тĕпре пулни. Хӳтлӳхсĕр, мĕскĕн çын сăнарĕ.

5 пай. XX ĕмĕрĕн пĕрремĕш çурринчи литературăран (1901–1955) (37 сех.)

1. Константин Иванов. «Нарспи» поэма. «Тимĕр тылă» сăвăллă халап. «Икĕ хĕр»» сăвăллă юмах.К.В.Иванов – чăваш литературин классикĕ. Пурнăçĕпе пултарулăхĕ. «Нарспи» поэма пахалăхĕ, чăваш пурнăçĕнчи пĕлтерĕшĕ. Поэмăн илемлĕх тĕнчи. Сăнарсем.**
2. Николай Шелепи. «Çĕлен», «Çуркунне», «Кĕпер хывни», «Раççей» сăвăсем. "Çĕрпӳ пасарĕ" поэма. Чăваш халăх сăвăçин пултарулăхĕ. Унăн сăвви-юрринчи халăхла туртăмсем. Халапла сăмахлăхăн витĕмĕ, илемлĕх 80 мелĕсем. Хайлавсен тĕп шухăшĕ. Фольклор сюжечĕпе, сăнарлăхĕпе анлă усă курни.*
3. Михаил Акимов. «Шӳт туни», «Тĕлĕнмелле» памфлетсем, «Ялти пурнăç» драма. М.Ф.Акимов пурнăçĕпе ĕçĕ-хĕлĕ. Памфлет жанрĕн илемлĕх мелĕсем, социаллă ыйтусене хускатни. Шухăш вичкĕнлĕхне вăйлатмалли майсем.*
4. Тайăр Тимкки. «Чаплă вилĕм юрри» сăвă."Çутта тухасчĕ", "Пурнăç çути" новеллăсенчи символла романтизм йĕрĕсем, "Эрех сиенĕ" калаври çутлăх реализмĕн йĕрĕсем. *
5. Георгий Тал-Мăрса. «Силпи _ Пăлхар пики» сăвăллă трагеди сыпăкĕ. «Хирте» сăвă. "Кам айăпĕ" драмăри конфликтпа характер проблеми.Г.В.ТалМăрса пурнăçĕпе ĕçĕ-хĕлĕ. Чăваш драматургийĕпе театрĕнчи ăсталăхĕ. Сăвăлла трагеди жанрне пуçараканĕ. «Силпи – пăлхар пики» трагедире ӳкерĕннĕ вăхăт, темипе тĕп шухăшĕ. Сăнарсем, вĕсен историри чăнлăхĕ. Сăвă хывăм мелĕсем.**
6. Федор Павлов. «Сутра» камит. Федор Павлов – драматург, композитор, тĕпчевçĕ, сăвăç, вĕрентӳçĕ, ăс-хакăл ăсти. Пурнăçĕпе пултарулăхĕ. Таланчĕн хăйне евĕрлĕхĕ.**
7. Çеçпĕл Мишши. «Хурçă шанчăк», «Чăваш чĕлхи», «Иртнĕ самана», «Пуласси» сăвăсем. Крым сăввисем («Катаран каç килсен», «Инçе çинче уйра уяр...», «Çĕн кун аки», «Тинĕсе»). Сăвăç çинчен каланă сăмах.Çеçпĕл Мишши – чăваш литературин классикĕ. Пурнăçĕпе пултарулăхĕ. Лирика геройĕ. Кĕрешӳçĕ Этем сăнарĕ. Илемлĕх мелĕсем.**
8. Илле Тăхти. «Элихун» поэма. «Чăваш поэчĕсене мухтаса юрлани» (1925) сăвă. «Шерхулла» калав. Илле Тăхти ăсталăхĕн хăйне евĕрлĕхĕ. «Шерхулла» _ этнографилле калав. Сăнар тумалли мелсем.*
9. Мĕтри Юман. «Пӳлĕх йăмри» калав. «Шевле вылять» прозăлла сăвă, «Паттăр пулнă авалсем» ирĕклĕ сăвă. Сăвви-калавĕсен шăпи. «Пӳлĕх Йăмри» - ял сийĕсен пăлхавăрлă пурнăçне шахвăртуллă мелпе сăнарлакан хайлав. Калав тытăмĕ, сăнарĕсем, тĕп шухăшĕ.*

10. Хумма Çеменĕ. «Шишка» калав. «Штрум» повесть (1924). Хумма Çеменĕ – сăмах ăсти. «Шишка» калавăн кивелмен пахалăхĕ.**
11. Исаев Мĕтри. «Рабфак хĕрĕ» калав. Мĕтри Исаев (Авраль) – чăваш прозин талантлă ăсти. Пултарулăхĕпе пурнăçĕ. «Рабфак хĕрĕ» калавра хускатнă ыйтусен çивĕчлĕхĕ.*
12. Иван Мучи. «Хурах, хут вĕрентеççĕ!», «Шыракан тупаймарĕ», «Чышкă тытăмĕ» калавĕсем. Иван Мучи – кулăшпа питлев ăсти. Иван Мучи еткерĕн пĕлтерĕшĕ. Кулăша вăйлатмалли илемлĕх мелĕсем. Геройсен чĕлхи. Вĕсен шалти сăн-сăпатне тишкермелли мелсем.*
13. И.С. Максимов-Кошкинский. "Ачамăрсем" пьеса. «Пугачев парни» драма. Драматург, çыравçă, артист, режиссер, наци театрне никĕслекенĕ, «Чăвашкинона» йĕркелекенĕ. Чăваш кино аталанăвĕ.**
14. Виктор Рсай. "О, хĕвел" калав. Виктор Рсай - диалогпа монологăн, портретпа пейзажăн, символ-танлаштарупа литература пайрăмĕн ăсти.*
15. Нестер Янкас. «Ялта», «Юрă пуçламăшĕ» сăвăсен темисем. Яш-кĕрĕме халаллан͏ă сăвăсен сăнарлăхĕ. Лирика геройĕ - чăваш каччи _ пурнăç илемне хĕрÿ ĕç шавĕнче ширани.*
16. Иван Ивник. «Улма чăпар ут», «Юрăçсем» тата "Сывлăм йĕрĕ юлчĕ çырура..." (2014) кĕнекери пичетленмен сăввисем. Çыравçă пурнăçĕпе пултарулăхĕ. Хайлавĕсенчи юрăллă стиль туртăмĕсем. Вăл çырнă юрăсен пахалăхĕ. Унăн пултарулăхĕнчи фольклорлăх.**
17. Илле Тукташ. "Тăван çĕр-шыв", «Шурă кăвакарчăн», «Уйрăлу», «Шур Атăлта акăш ярăнать» сăвăсем. Илле Тукташ – юрă сăмахĕсен ăсти. Пултарулăхĕн тĕп енĕсем. Халăх сăмахлăхĕпе пĕлсе усă курниĕ Юрă сăмахĕсен хăйне евĕрлĕхĕ.**
18. Ефрем Еллиев. «Чĕн тилхепе», "Хапха" кĕске калавсем. "Пирĕн телейсем" (1992-1993) "Пирĕн телей çакнашкал" (1934-1937) ятпа сцена çине тухнă.Е. Еллиев _ паллă вĕрентÿçĕ, прозăпа драматурги ăсти. Пултарулăхĕн тĕп енĕсем. Калавсен философиллĕхĕ, "пĕчĕк çын" шăпи, вăрттăн шухăш.** **19. Андрей Петтоки** «Тĕнче кĕвви», "Çиçĕм", "Хула" сăвăсем. Кĕрешÿри хастарлăхĕ. Поэзири авангардизм.*
20. Валентин Урташ. «Пурăнас килет» поэма. «Укăлча умĕнче шурă хурăн», «Ма хитре-ши Шупашкар урамĕ.» сăвăсем тăрăх кĕвĕленĕ юрăсем. В.Урташ – юрă сăввисен ăсти, хăйне евĕрлĕ çыравçă. Пурнăçĕпе пултарулăхĕн паллăрах енĕсем. Валентин Урташ сăввисемпе поэмисен çынлăхĕпе çирĕплĕхĕ, çутă ĕненÿлĕхĕ. «Пурăнас килет» поэма пахалăхĕ. Сăнарсем. Вăхăтпа ĕмĕр.**
21. Максим Данилов-Чалдун. "Çăлтăрлă çĕлĕк" пьеса. "Красноармеец Самсонов", "Лизавета Егоровна" калавсем. Çыравçăн кĕрешÿллĕ кун-çулĕ. Унăн пултарулăхĕнчи тĕп темăсемпе шухăшсем. Пĕчĕк калав ăсти. «Лизавета Егоровна» калав – вăрçă эпикин кăтартуллă тĕслĕхĕ.*
22. Николай Евдокимов. «Картара», Пичеври лашапа тĕпри лаша» юптарусем. Чăваш юптаруçин ăсталăхĕ. Врач-çыравçăн юптарĕвĕсен витĕмлĕхĕ.*
23. Марк Аттай. «Такапа Шапа» юптару. Сатирăллă поэзири жанр шыравĕсем (сатирăллă сăвă, юптару, поэма, пароди). Юптарусенчи шухăш, чĕлхипе сăнарлăх хăй евĕрлĕхĕ.*
24. Александр Алка. «Июнĕн 22-мĕшĕ», «Брандербург хапхи умĕнче» сăвăсем. «Кĕвентеллĕ хĕр» легенда. Чăваш халăх сăвăçин Александр Алган пурнăçĕпе пултарулăхĕ. Вăрçă вăхăтĕнчи хайлавсен паттăрлăх хавхи. Паттăр салтак сăнарĕ. «Тăвата çулталăк» кĕнекери сăвăсен янăравлăхĕ. **
25. Петĕр Хусанкай. «Аптраман тавраш» сăвăлла роман сыпăкĕ. «Çĕнтерÿ юррисем» ярăмри сăвăсем. Чăваш халăх çыравçин пурнăçĕпе пултарулăхĕн тĕп тапхăрĕсем. Çĕр-шыв паттăрĕсене мухтакан хайлавсем. Лирика хайлавĕсенче çыравçăсем чăваш чĕлхин илемĕпе, янăравлăхĕпе савăнса мухтанни, тăван чĕлхене тиркекен, уншăн тăрăшман çынсене питлени.**
26. Александр Артемьев. «Симĕс ылтăн» повесть. Чăваш халăх çыравçин А.С.Артемьевăн çар ыйтăвĕпе çырнă хайлавĕсем. Пултарулăхĕн тĕп енĕсем. «Симĕс ылтăн» повесть _ салтак чăтăмлăхне, çирĕплĕхне, тасалăхне мухтакан хайлав. Повеçĕн ырлăхĕ, шухăш тарăнлăхĕ. Тĕп сăнарсем.**

6 пай. XX ĔМĔРĔН ИККМĔШ ÇУРРИНЧИ ЛИТЕРАТУРĂРАН (1955–2000) (45 сехет)

1. **Ухсай Яккăвĕ.** «Çумăр», «Анне мана тирпейлĕ пиеленĕ» сăвăсем. «Аттеанне» поэма сыпăкĕ. Чăваш халăх сăвăçин нумай енлĕ пултарулăхĕ. Эпикăллă лирика ăсти. Çынпа çут çанталăка юратса çырнă сăввисемпе поэмисен пахалăхĕ.**

2. Александра Лазарева. «Пирвайхи юрату» калав. Александра Лазарева пултарулăхĕнчи пурнăçри пулăмсем палăрса юлни. Калав пахалăхĕ. Сăнарсем. Çынлăх ыйтăвĕсем.*

3. Илпек Микулайĕ. «Госпитальте» калав. «Вăрçă калавĕсем» кĕнекери хайлавсем. Чăваш халăх çыравçин хайлавĕсенчи паттăрлăхпа тивĕçлĕх ыйтăвĕсем.**

4. Николай Терентьев. «Çĕрпе хĕр» легенда драма сыпăкĕ. «Атăл куçĕ» драма сыпăкĕ. Чăваш халăх çыравçи, талантлă драматург. Драматургири çĕнĕлĕхĕсем. «Çил çинчи çеçпĕл» драма _ ашшĕсемпе ачисен ĕмĕрхи хутшăнăвĕсене уçса паракан хайлав. Конфликт, сăнарсем.**

5. Юрий Скворцов. «Хĕрлĕ мăкăнь» повесть. Литература _ çын чунне, шалти тĕнчине уçса кăтартакан сăмах ÿнерĕ. Ю.Скворцов – талантлă прозаик. Пултарулăхĕн паха енĕсем. «Хĕрлĕ мăкăнь» повеçре хускатнă ыйтусем.**

6. Уйăп Мишши. «Салтак амăшĕ» поэма сыпăкĕсем. Ăшă лиризм, героика романтики. Амăшĕн тата салтаксен сăнарĕсен уйрăмлăхĕсем.*

7. Леонид Агаков. «Юманлăхра çапла пулнă» повесть сыпăкĕсем. Чăваш халăх çыравçи. Пултарулăхĕн тĕп енĕсем. Повеçри дедектив сăмахлăхĕн ырă тĕслĕхĕ. Сюжет йĕрĕсем, сăнарсем. Хутлăхри йĕркене тытса пырасси.**

8. Василий Алентей. «Хырсем ĕмĕрех ем-ешĕл», «Хĕрлĕ кĕпе» повесть сыпăкĕсем. Чăваш халăх çыравçин пурнăçĕпе литературăри ĕçĕ-хĕлĕ. Хайлавсенче хускатнă ыйтусем, шухăшсем, темăсем. Пурнăçра кирлĕ ыйтусем пирки ăшпиллĕн калаçни.**

9. Митта Ваçлейĕ. «Çĕр-шывăм, çĕр-шывăм...», «Тав сана», «Анатри юрă» сăвăсем. «Тăван чĕлхем! Таса хĕлхем... »,«Ан тив, хисеп те чыс та ан курам». Митта Ваçлейĕ – чăваш поэзийĕн классикĕ. Пурнăçĕн йывăр çулĕсем. Унăн лирикин афоризмлăхĕ, шухăшĕ. Пурнăçпа тачă çыхăнни.** Митта Ваçлейĕ – чăваш поэзийĕн классикĕ. Пурнăçĕн йывăр çулĕсем. Унăн лирикин афоризмлăхĕ, шухăшĕ. Пурнăçпа тачă çыхăнни.**

10. Мĕтри Кипек. «Ягуар» калав (пьесăпа киносценари хушшинчи пĕр пеклĕхсемпе уйрăмлăхсем). Тăван çĕршыва хÿтĕлекен салтакăн хастарлăхĕ, вăл вилĕме хирĕç тухса паттăрлăх çулне суйласа илни. **

11. Юхма Мишши. «Шурçамка» повесть сыпакĕ.** Хайлав темипе проблеми. Сăнарсен хăйне евĕрлĕхĕ. «Кăвак çĕмрен» повесть сыпăкĕ.* Чăваш халăх çыравçин тĕрлĕ тĕссемлĕ (мифла, халап-юмахлă, фольклорлă) историлле хайлавсен вырăнĕ. Сăнарсен характерĕсем, ырă тата сивлек сăнарсене калăпланă мелсем.*

12. Николай Айзман. «Ăçта-ши ман атте.» драма сыпăкĕсем. Чăваш шилĕк ăстин, драматургăн паллăрах пьесисем. «Ăçта-ши ман атте?» драма темипе тĕп шухăшĕ. Кашни çын хăй пурнăçĕшĕн хăй яваплă пулни. Тĕрĕслĕхпе тÿрĕлĕх çĕнтеретех.**

13. Лаврентий Таллеров. «Пысăк тĕнчери пĕр пĕчĕк чун» калав.** «Юхать юхан-шыв» повесть сыпăкĕ. «Çÿл тÿпере çич çăлтăр» сăвăсем. «Шеремет» роман сыпăкĕ.* Чăваш халăх писателĕн пурнăçĕпе пултарулăхĕн паллăрах тапхăрĕсем. Проза ăсталăхĕ, этем чунне уçса пани, илемпе тасалăх туйăмĕ, ăс-хакăлпа çынлăх ыйтăвĕсем, çынсен хутшăнăвĕсем.

14. Георгий Орлов. «Салтак эп пулнă», «Виçесĕр пысăк пек каçалăкĕ» сăвăсем. Пултарулăхĕн тĕп паллисем. Тăван çĕр-шывăн аслă вăрçи çыравçă хайлавĕсенче сăнланни. Психологилле тĕрĕслĕх. Салтак шухăш-кăмăлне уçса кăтартни. Вăрçă суранĕ.*

15. Георгий Ефимов. «Чĕрĕ тымар хунав кăларатех», «Шурă чул айĕнче тапакан çăл» повесть сыпăкĕсем. Чăваш халăх поэчĕ, паллă сăвăç, прозаик, юрă сăмахçи. Хайлавсен тематики, тĕп шухăшĕ, сăнарсем.**

16. Нелли Петровская. «Çухатнă чыс», «Шурă лили» повесть сыпăкěсем. Пултаруллă чăваш çыравçи, повеçсемпе романсен ăсти. Чыспа тасалăх, ěретнесěп, кăмăл-сипет темăсен хиврелěхě.. Черченлěх (сентиментализм) туртăмěллě повеçсенчи сăнарсем.*
17. Георгий Краснов. «Тинěсре тупнă çěрě», «Кивě шывармань» повесть сыпăкěсем. Георгий Краснов - чăваш литературинчи наукăпа фантастика, приключени жанрне аталантараканě. Хайласен тěп туртăмěсем, сăнарсен ушкăнěсем, сюжет хиврелěхě.*
18. Розин Ярандай. «Кěмěл сулăллă сехет», «Йěрсем çухалмаççě»» «Сăпса йăви» повесть сыпăкěсем. Пултарулăхěн паллăрах енěсем. Дедективлă жанра аталантаракан çыравçă. Хайлавсен компорзицийěпе сюжет йěрěсенче хирěçўллěхпе психологиллě мелсемпе ăнăçлă усă курни. Тěп сăнарăн хăйне евěрлěхě. Кирек мěнле пăтрашуллă преступленине те вăл следовательпе пěрле тěпчесе пěлни, вăрă-хурахсене тăрă шыв çине кăларни.**
19. Виталий Енěш. «Кěлě - пирěн хўтлěх ěмěр», «Эй, Турă этемўсене, çăл!» тěрленчěксем. «Пурçăн йăлмак», «Ылтăн хырăм» повесть сыпăкěсем. Пултарулăхěн тěп енěсем. Хайлавсенчи сăнарсен хастар ěç-хěлне, вěсен пархатарлă шухăш-кăмăлне çутатса пани. Ырăпа илем, усалпа сутăнчăклăхыйтăвěсем пирки шухăшлаттарни.*
20. Денис Гордеев. «Шăннă куççуль» калав. «Çич çунатлă курак» кěнекери сыпăксем. Сăмах ăстин пурнăçěпе пултарулăхěн тěп тапхăрěсем. Самана улшăнăвне тěпчекен автор. Этемěн çут çанталăкри, обществори вырăнě çинчен шухăшлаттарни.*
21. Ваçлей Игнатьев. «Каçхи юр» (1964), «Кěмěл туйипа усрав ача» калавсем. Çыравçăн паллăрах хайлавěсенчи чун тасалăхěпе çынлăх туйăмне çěклени. Ырă кăмăллă, ăшă чунлă сăнарсем пысăк йывăрлăхсем чăтса ирттерсе, пурнăçри кăткăс ыйтусене татса пани.**
22. Николай Максимов. «Пин-пин хěрлě роза» повесть сыпăкě. Çыравçă пултарулăхěн тěп тапхăрěсем. Паллăрах хайлавěсенчи тема, проблема çамрăксен ěрет-несěп ыйтăвěсене татса пама ăнтăлни. Сăнарпа конфликт ăсталăхě.*
23. Геннадий Айхи. «Суйласа илнисем» кěнекери хайлавсем. Чăваш халăх поэчěн пурнăçě пултарулăхěн тěп енěсем. Малтанхи кěнекисем. «Авангардизм» шыравěсем. Пуян кěвěллě, тарăн туйăмлă сăвăсенчи лирика геройě.*
24. Николай Теветкел. «Юман» триптрих. «Атăл куçěсем» сонет ярăмě. Сăвăç лирики чун-чěре çуменчи çепěçлěхе хускатни. Тăван çěр-шыва юратнине чěрě пайрăмсемпе куçа курăнмалла сăнласа пани, тарăн шухăша яни.*
25. Николай Исмуков. „Тěттěм „Турккă каçне“ мěн çитейě.” („Хырай çумěпеле“ ярăмран). „Мала утмашкăн малаллах пăхатăн“ сăвă. Чăваш халăх поэчěн пурнăçěпе пултарулăхěн тěп енěсем. Пурнăçри кăткăс ыйтусене татса пани.**
26. Юлия Силэм. «Вăрçă ачисем», „Ывăлăм“ калавсем. Вăрçă-харçă, ашшě-амăшě тата ачисем темăсене философи тарăнлăхěпе, ăсхакăл тěпчевлěхěпе, чун-чěре ирěклěхěпе уçса пани.*
27. Петěр Эйзин. «Савни юррисем» ярăмри сăвăсем. Пурнăçěпе литературăри ěçě-хěлě, пултарулăхěн паллă енěсем. Темăпа шухăш пуянлăхě. Пуян кěвěллě, тарăн туйăмлă, шыравлă чěрě сăнлăхсем.**
28. Николай Ишентей. «Çуралман ача сасси» (1993) поэма-метафора сыпăкě. Çыравçăн тěрлě енлě пултарулăхě. Лирикăллă чун уççипе сěтекленнě, психологи техěмленнě хайлавсен сăнарлă шухăш тытăмě.**
29. Юрий Сементер. «Амăшě ывăлěн палăкěпе калаçни». Чăваш халăх поэчěн пурнăçěпе пултарулăхěн паллăрах енěсем. Салтак сăвви-поэми. Поэзири философилле çынлăх ыйтăвěсем тарăнланни, пурнăçпа вилěм маларах тухса пыни.**
30. Михаил Сунтал. «Тăм чěлхе», «Тухатмăш» «Аваллăх ахрăмě», «Мăн ту вăрттăнлăхě» фантастикăлла калавсем. Чăваш эпикинче наукăпа фантастика, приключени жанрне алла илнě прозаик пултарулăхě. Наукăпа пурнăç тупсăмěпе вăрттăнлăхěсене шырани.**
31. Энтип Ваççи. Илěртўллě илем [повеçсем, калавсем, эссесем, статьясем] кěнекери хайлавсем. Халăх çынлăхěпе, чунлăхě, тараватлăхěпе пархатарě çинчен çырнă тěрлě жанрлă хайлавсем. Илемпе шухăш шыравěсем.* 32. Петěр Яккусен. «Кěмěл кимě» кěнекери сăвăсем.

Пултарулăхăн тĕп енĕсем. Вăхăтпа çын пĕрлĕхне шухăшлавлă ăнлантаракан поэзи. Халăхла тĕнчекурăмпа сăнарлăха кĕскен те татăклăн калани.*

33. Борис Чиндыков. «Хутлă канфет», „Халал - 468“, “Элчел“, „Нараста“ калавĕсем. Пултарулăхĕн тĕп тапхăрĕсем. Çыравçăн тĕрлĕ енлĕ таланчĕ. Чăваш прозине çĕнĕ шухăш, сăнар, хаксем илсе килни. Çĕнĕлле характер, çĕнĕлле лару-тăрăва кăтартмалли илемлĕх мелĕсем шырани. *

34. Николай Симунов. „Ан йĕр эсĕ, Лена“ роман сыпăкĕсем. Пултарулăхĕн тĕп тапхăрĕсем. Хайлав сюжечĕн хиврелĕхĕ, дедективлăх, драмăлăх, трагедиллĕх паллисем. Ăнсăртлăх мелĕпе хайланă таса чунлă сăнарсен хӳтлĕхсĕр шăпи. Пурнăç тĕпчевĕ урлă тухнă икĕ пĕртăван пурнăçĕ, телейĕ, мал ĕмĕчĕ, лайăххи патне туртăнни.**

7 пай. XX1 ĔМĔР ПУÇЛАМĂШĔНЧИ ЛИТЕРАТУРĂРАН (2000-2010) (7 сехет)

1. Валери Туркай. «Ку эпĕ - Валери Туркай» кĕнекери сăвăсем. Чăваш халăх поэчĕн пурнăçĕпе пултарулăхĕ. Танлăх-чыслăх, самана таппине палăртакан кĕрешӳ кĕввиллĕ хайлавсем чăваш поэзине витĕм кӳни. Халăха, çĕр-шыв кун-çулне, хальхи çын чунне уçса паракан хайлавсем, вĕсен поэтики.**

2. Николай Максимов. «Шур акăш çулĕ» роман сыпăкĕсем. «Пĕр хĕрес айĕнче» повесть сыпăкĕ.

3. Сергей Павлов. «Шупашкар кулачĕ» кĕнекери калавсем. «Хаяр ытам» повесть сыпăкĕсем. Чăваш халăх çыравçин пурнăçĕпе пултарулăхĕн паллăрах енĕсем. Хйлавсенче хускатнă проблемăсем.**

4. Арсений Тарасов. «Мунча кунĕ» драма сыпăкĕсем. Хайласенчи тĕп туртăмĕсем, сăнарсен ушкăнĕсем, сюжет хиврелĕхĕ. Герой сăн-сăпатне, кунçулне, ашшĕ-амăш витĕмне, социаллă хирĕçӳсене, ял-йыш йăли-йĕркине психологилле çивĕч лару-тăрура уçса пани.*

5. Геннадий Максимов. «Ачаллă хĕр арăм» («Сталин грамоти»), «Амăшĕ пехилĕ» («Çĕрĕллĕ хура кушак» кĕнекери) калавсем. Хайлавсен жанрĕ, тематики. Паянхи пурнăç ыйтăвĕсем, пурнăç хирĕçӳлĕхĕсем. Сăнарсен хăйнеевĕрлĕхĕ.**

6. Геннадий Медведев. «Амаçури» драма сыпăкĕсем. Психологилле драма уйрăмлăхĕсем, тата моральпе чыслăх ыйтăвĕсем. Шухăшпа сăнарлăх шыравĕсем. Сама паллин типлă ӳкерчĕкĕсем, типлă сăмахсем.*

7. Улькка Эльмен. «Ма инçе-ши, çăлтăрăм?», «Çăлатăпах, сана Вероника», «Сарă кĕпе» повесть сыпăкĕсем. Пултарулĕхĕн тĕп енĕсем. Паянхи çынсен пурнăçне-хутшăнăвне тĕпчекен автор. Çын чысне, чунне, этемлĕх упранă ырă кăмăл-туйăм пахалăхĕсене хӳтĕлекен çыравçă. **

8. Людмила Сачкова. «Чĕкеçĕм, чĕкеç» повесть сыпăкĕсем. «Сухал мучи» пьеса сыпăкĕ (1 пай). «Эсĕ кайрăн та...» драма сыпăкĕ. Телейпе ăраскал ыйтăвĕсене литературăпа философире тата кулленхи пурнăçра çутатни. Вăхăтпа çын. ,мĕтпе телей. Çыравçăн тĕнче курăмĕпе çырулăхĕ çыхăнса тăни.**

9. Виталий Шемекеев. «Тăварлă-çке хĕр арăм куççулĕ» повесть сыпăкĕ. Çыравçăн тĕрлĕ енлĕ пултарулăхĕ. Лирикăллă чун уççипе сĕткенленнĕ. психологи техĕмлĕ хайлавсен проблеми. Сăнар тăвас ăсталăх.*

10. Марина Карягина. «Кĕмĕл тумлă çар» трагеди сыпăкĕсем. Палиндронсем. Пултарулăх çул-йĕрĕ. Унăн малтанхи сăввисемпе калавĕсем. Пултарулăх ӳсĕмĕ. Çын сăнне уçса кăтартмалли сăнлăх мелĕсем. Çыннăн туйăм тĕнчине, шалти тĕнчине, тӳрремĕн мар дневник мелĕпе тишкернин пахалăхĕ.*

11. Владимир Степанов. «Пихампар йытти“, „Çĕлен“ („Чăваш“), „Юрату хăвачĕ“ фэнтези. «Демиург» мистикăллă калав. Тăван литературăри наукăпа фантастика, этномистика, фэнтези жанрĕпе çыракан прозаик. Чăваш мифологине чĕрĕ сывлăш кĕртнĕ, çут тĕнче чăваш тĕнчинчен

пысăкрах пулнине тĕпчекен, тем те пĕр пĕлме юратакан ăамрăксен сăнарĕсем. Аллегори мелĕпе шăнăрланă çурма çынсемпе çурма чĕр чунсен сăнарĕсем.**
12. Надежда Ильина. «Турăсăр тупнă телей», «Даниил», «Хĕр кĕлетки», «Юлашки кĕр» калавсем. Çыравăçăн граждăнла позицийĕ. Идейăпа поэтика çĕнĕлĕхĕсем. Халăхпа культура аталанăвĕ мĕнле çул-йĕрпе пырнине пĕтĕмлетсе хаклакан хайлавсем. Хайлавсенчи шухăш-ыратăвĕ, пуласлăхĕ, шăпи. Притча майĕ-мелĕсен йĕрĕсем.
13. Елен Нарпи. «Турамăш çуралнă кунĕ», «Çÿпçе тĕпĕнчи çылăх» калавсем. Пултарулăхĕн паллăрах енĕсем. Хайлавсенчи философи, ĕретпенесĕп ыйтăвĕсем тата сăнарпа конфликт ăсталăхĕ. Илемлĕ шухăшлавпа сăнар тăвас уйрăмлăхсем.*
14. Георгий Краснов. «Хĕрлĕ тюльпан» повесть сыпăкĕ. Хайлаври хиврe сюжет йĕрĕ, çамрăксен сăнарĕсем урлă çынлăх, тасалăх, кăмăл-сипет проблемисен кăткăс ыйтăвĕсене çивĕччĕн лартни.**

8 пай. ТĂВАН ЛИТЕРАТУРА ТĔНЧЕ ШАЙНЕ САРĂЛНИ (5 сехет) Тăван чĕлхе поэзийĕ тĕрлĕ чĕлхепе. Тĕнче поэзийĕ чăвашла

1. Венгри чĕлхипе янăракан чăваш поэзийĕ (1985) Венгри поэзийĕ чăвашла янăрать (1974). Чăваш сăвăçисен хайлавĕсенчи тĕп туртăмсем. Халăх ăс-тăнĕнче ĕрет-несĕплĕх, чыс-хисеплĕх виçисем.
2. Итали чĕлхипе янăракан чăваш поэзийĕ (1986). Итали поэзийĕ чăвашла янăрать (1986). Чăваш сăвăçисен хайлавĕсенчи тĕп туртăмсем. Çут çанталăк, ĕмĕрлĕх, юрату, пурнăçпа вилĕм хускатан хайлавсем.
3.Акăлчан чĕлхипе янăракан чăваш поэзийĕ (1991). Акăлчан поэзийĕ чăвашла янăрать (1991). Чăваш сăвăçисен хайлавĕсенчи тĕп туртăмсем. Аслă ăру ĕçĕ-хĕлĕ.
4. Францi чĕлхипе янăракан чăваш поэзийĕ (1999). Франци поэзийĕ чăвашла янăрать (1968). Чăваш сăвăçисен хайлавĕсенчи поэзи çĕнĕлĕхĕ тата илемпе шухăш шыравĕсем.
5.Швеци чĕлхипе янăракан чăваш поэзийĕ (2004).
6. Польша поэзийĕ чăвашла янăрать (1987).

9 пай. ТĂВАНЛА ХАЛĂХ ÇЫРАВÇИСЕМ: ТĔРĔК ХАЛĂХ ЛИТЕРАТУРИНЧЕН (8 сехет)

1.Тутар литературинчен. Габдула Тукай. «Шурале». Ухсай Яккăвĕ куçарнă. Гариф Ахунов. „Çÿç пĕрчи“ калав. Вырăсларан Александр Галкин куçарнă. Ренат Мухамадиев. „Кăмăл“ калав. Вырăсларан Михаил Лашин куçарнă.
2. Пушкăрт литературинчен. Ямиль Мустафин. Тайфун („Кăвак урхамах“ повесть сыпăкĕ). Вырăсларан Валем Ахун куçарнă. Амир Гареев. Тăварлă сывлăш. Вырăсларан Валем Ахун куçарнă. Вырăсларан Валем Ахун куçарнă. Сафун Алибаев. Кайăксенчен ырра эп вĕренетĕп. Вырăсларан Юрий Петров куçарнă. Равиль Бикбаев. Çыран хĕрринчи вилĕ çăхан. Вырăсларан Георгий Ефимов куçарнă. Назар Наджми. Çÿнес çук вучах. Вырăсларан Георгий Ефимов куçарнă. Катиба Киньябулатова. Чей. Вырăсларан Георгий Ефимов куçарнă. Сафи Кудаш. Кĕр мăнтăрĕ. Вырăсларан Юрий Петров куçарнă. Вазих Исхаков. Солттан пичче. Вырăсларан Владимир Ухли куçарнă. Мустай Карим. Çаврăнать кăруççель... Вырăсларан Алексей Воробьев куçарнă. 3. Кăркăс литературинчен.
3. Кăркăс литературинчен. Чингиз Айтматов. «Тĕве куçĕ» калав. Вырăсларан Леонид Агаков куçарнă. Аалы Токомбаев. „Тăван çĕршыв телейĕ” сăвă. Вырăсларан Петĕр Хусанкай куçарнă.
4. Казах литературинчен. Сырбай Муленов. „Тăванлăх юрри“ сăвă. Вырăсларан Аристарх Дмитриев куçарнă. Саин Муратбеков. „Çĕнĕ юр“, „Пĕрскер“ калавсем. Вырăсларан Анатолий Емельянов куçарнă. Абай Кунанбаев „Поэзи вăл - тĕлĕнмелле хăват“ сăвă. Вырăсларан Александ

Алка куçарнă. „Эс çамрăкчĕ, сан чĕрўнте....“ сăвă. Вырăсларан Александр Кăлкан куçарнă. „Юрату пирки чунăм çунать“ сăвă. Вырăсларан Георгий Ефимов куçарнă.
5. Узбек литературинчен. Алишер Навои. Газельсем. Вырăсларан Стихван Шавлы куçарнă. Асап çинчен ыйтмасăрах эс ман ăша хыптартăн. Вырăсларан Илле Тукташ куçарнă. Мухамед Салих. „Енчен те йывăç та поэт пулса тăрсан...“ Вырăсларан Борис Чиндыков куçарнă. Хамид Алимджан. Россия. Вырăсларан Петĕр Хусанкай куçарнă. Айбек. „Сăрт-тусем” сăвă. Вырăсларан Юрий Сементер куçарнă.
6. Туркмен литературинчен. Махтункули. „Чăнлăх” сăвă. Вырăсларан Юрий Сементер куçарнă. Дуры Клыч. „Турменистан“ сăвă. Вырăсларан Николай Евстафьев куçарнă. Ата Атаджанов. Симĕс чей. Вырăсларан Николай Евстафьев куçарнă. Ата Атаджанов. Тупа. Вырăсларан Николай Сандров куçарнă. Махтункули. „Чăнлăх” сăвă. Вырăсларан Юрий Сементер куçарнă.
7. Азербайджан литературинчен. Наби Хазри. „Сăмах”. Вырăсларан Юрий Сементер куçарнă. „Чинара“ Вырăсларан Николай Сандров куçарнă. „Тинĕс мансăр“. Вырăсларан Николай Сандров куçарнă. Сулейман Рустам. Ялан эп... Тусем. Вырăсларан Алексей Афанасьев куçарнă. Идаят. Çапла пурăнатăп. Вырăсларан Алексей Афанасьев куçарнă. Расул Рза. Баку. Вырăсларан Петĕр Хусанкай куçарнă. Гусейн Ариф. Калаçу. Фамиль Мехти. Мĕншĕн çут тĕнчере пурăнатăн? Вырăсларан Петĕр Хусанкай куçарнă.
8. Хакас литературинчен. Михаил Килтчанов. „Аякри тăвансем“ сăвă. Вырăсларан Юрий Сементер куçарнă.
9. Якут литературинчен. Платон Ойунский „Тăпăр-тăпăр ташлама” сăвă. Вырăсларан Юрий Сементер куçарнă. Петр Хорунский. «Çутă ылтăнран хаклăрах». «Нуша килсен йывăç çине те улăхатăн». «Мĕн акатăн çав шăтать» калавсем. Раиса Сарпи куçарнă.

10 пай. 1.Чăваш çыравçисем чĕр чунсем çинчен.

Трубина Мархви. „Чăхпа кушак“ калав.
Георгий Орлов. „Çерçи“ тĕрленчĕк.
Ева Лисина. «Пăркка мучи» калавĕсем. («Мускав кушакне вилме памарăм» калав).
Николай Ишентей. „Чĕп хуралĕнче“ сăвă.
Нелли Петровская. "Качака" калав.
Нестер Янкас. "Вихтăрпа шăнкăрч" сăвă.
Александр Угольников. „Хура ĕне” калав.
Иван Ивник. „Юрăçсем“ сăвă.
Николай Мăскал. „Выльăх чĕлхи“ сăвă.

Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенчи ачасен сăнарĕсем. Чĕрĕ чунсемпе этем хушшинчи туслăх. Çĕр çинчи пур чĕр чуна упраса хăварас, юратас, шеллес, хўтĕлес туйăма аталантарас шухăшсем. Çак сăнарсен кулăшла ĕçĕсем, хуйхи-суйхи. Хайлавсен тĕсĕсем, жанрĕсем.

2. Чăваш çыравçисем тăван кил, туслă çемье, аслисемпе кĕçĕннисен кăмăл-сипет сыпăнăвĕ çинчен.

Юрий Скворцов. Амаçури анне“ калав.
Геннадий Волков. „Ăслă ача“ калав.
Иван Яковлев.„Çемйĕре лайăх пăхса усрăр...(„Халал“ сыпăкĕ).
Николай Теветкел. „Карттă” сăвă.
Людмила Сачкова. „Çиçĕм Натюш“ калав.
Валерий Раштав.“Аннен çуралнă кунĕ“ сăвă.

Хветĕр Акивер. "Хĕвел" калав.
Юрий Сементер. „Амăшĕн чунĕ“ сăвă.
Алексей Аттил. „Йăмăка“ сăвă.

Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенчи ачасемпе пысăккисен сăнарĕсем. Тăван кил - ăсталăх вырăнĕ, кил ăшши, чун ăшши. Чи çывăх тăвансен юратăвĕ, ашшĕ-амăшĕ тăван ачана ăслă-тăнлă çын тăвас тесе пулăшни. Çамрăксемпе ваттисем хушшинчи çураçулăх. Хайлав тытăмĕнчен шалти саккунĕнчен жанр тĕсĕ тухни.

3. Чăваш çыравçисен чăваш халăхĕн маттур ывăлĕсемпе хĕрĕсем çинчен. Халăх паттăрĕсем литература сăнарĕсем пулса тăни.

Порфирий Афанасьев. „Кăйкăр“ поэма сыпăкĕ.
Тихăн Петĕркки. „Çутталла“ („Кушкă ачи“ поесть сыпăкĕн) инсценировки.
Валентин Урташ. „Прохор Иванов“ поэма.
Галина Матвеева. „Чăваш“ поэма сыпăкĕ.
Валентин Бурнаевский. „Симĕс генерал“ калав.
Георгий Ефимов. „Сăпка“ сăвă.
Петĕр Хусанкай. „Тезаврус лингве чувашорум“ сăвă.

Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенчи чăн пурнăçра пулнă, халăхшăн тунă ĕçĕсемпе чапа тухнă паллă çынсем çинчен. Халăх паттăрĕсем литература сăнарĕсем пулса тăни. Хайлав тытăмĕнчен, ĕçĕсемпе сăнарĕсенчен жанр тĕсĕ тухни.

4. Чăваш çыравçисен мал ĕмĕтлĕ, таса чунлă çынсем çинчен.

Мария Ухсай. „Ирхи сывлăм“ калав.
Петĕр Ялкир. „Интермедисем“.
Марина Карягина. „Слива вăрри “ калав.
Хветĕр Уяр. „Эсир Куçука курман-и ?“ калав.
„Ӳкĕт“ хайлав (Иван Яковлев букварĕнчен).
Геннадий Айхи. „Кĕске халал“ сăвă.
Исмай Исемпек. „Чун хуралçи“ калав.
Валерий Михайлов. „Ватта сума су“ инсценировка.

Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенче çын пурнăçне тĕрлĕ лару-тăрура, ĕçре-хĕнре кăтартни. Ырăпа юнашар ялан усал çӳрет шухăша аталантарни. Халăх кăмăлĕн ырă енĕсене йышăнмалла пирки пĕтĕмлетӳсем туни. Хайлав ăшĕпе тытăмĕ.

5. Чăваш çыравçисем ĕçченлĕх, тирпейлĕх, çирĕплĕх, тӳсĕмлĕх çинчен.

Иван Егоров. „Ывăл“ калав.
Александр Галкин. „Икĕ сăнлă пурнăç“, „Çӳпĕ“ юптарусем.
Владимир Степанов. „Эксклюзивлă сăвăм“ калав.
Елизавета Осипова. „Пахчари хӳшĕ“ калав.
Василий Кервен. „Тӳсĕм“ сăвă.

Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенчи сăнарсем ĕçре ăса çивĕчлетнине, туслăх çуралнине, кăмăл пуянланнине, чун çирĕплĕхне туптани. Хайлав ăшĕпе тытăмĕ, ĕçĕсемпе сăнарсем.

6. Чăваш çыравçисем çыннăн çĕр-шыв, тăван-пĕтен, чи çывăх çынсем умĕнчи (ăру çыхăнăвĕ) парăмсем çинчен.

Лидия Сарине. „Цирк курма кайни“ калав.
Раиса Сарпи. „Эпĕ „тухатмăш карчăкпа паллашни“ калав.
Иван Яковлев. „Пĕр-пĕринпе сапăр пулăр“ („Халал“ сыпăкĕ).
Архип Александров. „Тĕрĕс тунă“ пьеса.
Юхма Мишши. „Путĕш Патян мыскарисем“ кулăшла калавсем.
Александр Кăлкан. „Панулми“ калав.
Антонина Васильева. „Çĕн кайăкпа кантраллă кукăль“ калав.

Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенчи аслисемпе ачасен сăнарĕсем. Аслисене хисеплеме, вĕрентсе каланине итлеме, йывăрлăхра пулăшма хăнăхса пыни, пурнăç тӳнтерлĕхĕсемпе килĕшменни, чун-чĕре тасалăхне упрани. Хайлавсен тĕсĕсем, жанрĕсем хайлав тытăмĕнчен, шалти саккунĕнчен, ĕçĕсенчен, сăнарсенчен жанр тĕсĕ тухни.

7. Чăваш çыравçисен хайлавĕсенчи çут çанталăк илемне упрас шухăш-кăмăла аталантарасси çинчен.

Валери Туркай. „Айăп“ калав.
Георгий Ефимов. „Хĕвел тухнă вăхăтра“ сăвă.
Максим Ястран. „Шăплăхра“ сăвă.
Ухсай Яккăвĕ. „Çĕмĕртсем çеçке çурсан“ сăвă.
Петĕр Вашават. „Вăйăран вăкăр тухать“ калав.
Арсений Тарасов. „Ăвăс хунавĕ“ калав.

Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенчи çут çанталăк пулăмĕсемпе тапхăрĕсене, илемне, тăван çĕре, тискер чĕр чунсемпе кайăк-кĕшĕк сăнарĕсене чĕрĕ пек сăнлани. Çыравçăсем вĕсем урлă этем тĕнчин вăрттăнлăхĕсене, ĕмĕрхи хаклăхсене кăтартса параççĕ.

8. Чăваш çыравçисен хайлавĕсенчи общество пурнăçĕнчи кир евсĕр йăла-йĕрке этем сăн-сăпатне пĕтерни, çухатма пултарни çинчен.

Любовь Мартьянова. „Ятсăр троллейбус“ калав.
Борис Чиндыков. „Аçу“ калав.
Александр Галкин. „Йывăр чир“ шӳт.
Анатолий Кипеч. „Ача çуртĕнче“ сăвă.
Аркадий Ĕçхĕл. „Урхамах“ калав.
Вениамин Тимаков. „Сывлăхпа Чир“ поэма сыпăкĕсем.

Ачасемпе пысăккисем валли çырнă хайлавсем сиенлĕ, киревсĕр йăла-йĕрке (пирус туртни, эрех-сăрапа иртĕхни) пăсăлса пынипе çыхăннă хайлавсем. Кулленхи пурнăç пăчăхĕнчен, халсăрлăхĕнчен хăтăлма сĕнни.

9 . Чăваш çыравçисен хайлавĕсенчи халăхăн вăрçăри паттăрлăхĕ, тылри хастарлăхĕ çинчен.

Николай Мартынов. „Юнлă çырла“ калав.
Ольга Туркай. „Пахчари çĕмĕрт“ новелла.
Сергей Павлов. „Ача вăйăи мар“ калав.
Александр Алка. „Ырă ят“ сăвă.
Хветĕр Уяр. „Тăвансем кĕтеççĕ“калав.

Виталий Саруй. „Тимĕр ешчĕк“ пьеса.
Николай Симунов. „Палăк“ калав.
Тĕрлĕ жанрлă хайлавсем. Вăрçă тискерлĕхĕ çын пурнăçне, ăс-халне, чун-чĕрине амантса хăварни. Вăрçăра пуç хунă юлашки салтака тирпейлесе пытарсан çеç хаяр вăрçă вут-çулăмĕ пĕтнине астутарни.

III пай.

1. Чăвашçыравçисем çан-çурăмри, ăс-хакăлти, чунри, кăмăл-сипетри сывлăх-чĕрĕлĕх ыйтăвĕсене хускатни.
Митта Ваçлейĕ. „И мĕн пуян...“ сăвă. Иван Лисаев. „Чире парăнма çуралман“ калав. Анатолий Смолин. „Ан вĕлер, ан суй, ан сут!“ сăвă. Людмила Сачкова. „Оля-Улькка“ калав. Александр Кăлкан. «Тăрлавсăр хăнтăр»,«Аташнăскерсем» „Хăравçă мулкач“, „Каппайчăк Пучах“ юптарусем. Денис Гордеев. „Кукăр алăсем“ калав. Петĕр Эйзин. „Кураканни курать“ сăвă. Юхма Мишши. „Çĕр улми аврипе мăян“ юптару. Ваçлей Игнатьев. „Кушак сухалĕ“ калав. Елен Нарпи. „Ултав“ калав. „Натали кĕпе çăвать“ реклама. Виталий Енĕш. „Ракеткăллă рекетирсем“ повесть сыпăкĕ. Валери Туркай. „Йывăр çын пулма“ сăвă. Валентин Николаев. „Чăх чĕппи - чемпион“ пьеса. Стихван Шавли. „Кам вăл.“ сăвă. Василий Петров. „Мулаххай“ калав. Юрий Скворцов. „Вĕреçĕлен“ калав. Геннадий Юмарт. „Чир“ сăвă. Лидия Сарине. „Çунашка пит кирлех мар.“
Ачасемпе пысăккисем валли çырнă хайлавсем кахал, хытă чунлă, йăпăлти, çын ĕçĕпе пурăнма пĕлекен, çăткăн, суеç, мухтанчăк çынсене питлени. Ырă мар йăла-йĕркене хирĕç кĕрешни, этеме хăйĕн.çитменлĕхĕсене çĕнтерме вĕрентни. Çамрăк ăрăва таса чунлă, ырă ĕмĕтлĕ, ăслă çынсем туса пăхса ÿстерес ыйтăва çĕклени. Хайлавсенчи ырă тата сивлек сăнарсем вулакана шухăшлама .

2. Чăваш çыравçисем ăру - йăх хушшинчи хутшăнусем çинчен, ăрусен ырă тăсăмĕсем татăлни çинчен.
Лидия Сарине. „Кукамай“ калав. Юрий Скворцов. „Ултăк“ калав. Антип Николаев. „Юрик асламăшĕ“ калав. Петĕр Эйзин. „Йăмрапа хурăн“ сăвă. Любовь Мартьянова. „Иккĕленÿ“ калав. Хветĕр Уяр. „Тимуш“ калав. Иван Яковлев. „Ватăсемпе çамрăксем“ дидактикăллă калав.“Вăрăпа амăшĕ“ юмах. Александр Волков. „Хăна“ калав. Елен Нарпи. „Тивĕç“ калав. Аркадий ,çхĕл. „Анне“ сăвă. Людмила Сачкова.“Ăмсану“ калав. Ева Лисина. «Çăкăр чĕлли», „Хĕле кĕрес умĕн“ калавсем. Валентина Тарават. „Марине мыскарисем“ кулăшла пĕчĕк калавсем.
Ачасемпе пысăккисем валли çырнă хайлавсенче ырăпа усала тĕрлĕ енлĕ Сăнлани. Çемьери хутшăнусем урлă чăн пурнăçри сăнарсене тÿррĕн тата символласа кăтартни. Сăнлас пултарулăх. Çăкăрпа çынна поэзире тата эпикăра сăнарлакан уйрăмлăхсем. Ватă-вĕтĕ хушшинчи хутшăну, аслисем кĕçĕннисене ăс пани, пурнăçа йĕркелесе пыни.

3. Чăваш çыравç исем илемлĕх тупсăмĕпе формисене чĕрĕ çут çанталăкра, кулленхи пурнăçра шырани çинчен.
Федор Павлов. «Хитре» статья. Геннадий Айхи. „Çын тата сцена“ сăвă. Валенти на Элпи. „Илемлĕхе курма п ÿ рнĕ а ча“ калав. Василий Кервен. „Илем“ рапсоди. Николай Исмуков. „Мăн улăхра кĕт ÿ çĕ“ („Хырай çумĕпеле“ ярăмран).
О. Савандеев. „Вăрманти концерт” калав. Алексей Аттил.“Илем“ сăвă. Марина Карягина.“Чатăр“ калав. Мария Ухсай. „Ташă“ сăвă. Герасим Харлампьев. „Каласа пĕтерес çук“ пĕчĕк калав. Валентина Элпи. „Тус пулар“ калав. Николай Кушманов. „Илем шыранă таврара“ сăвă. Геннадий Айхи. „Ир вилекен сăвăсене“ сăвă. Иван Лисаев. „Кайăксем вĕçеççĕ“ калав. Яков Рогачов. „Çÿлĕк“ калав. Юрий Скворцов. „Славик“ калав. Светлана Асамат. „Чăваш ташши, юрри - кĕтрет“ сăвă. Ваçлей Игнатьев. „Сĕрме купăс” калав. Арсений Тарасов. „Чăваш кĕпи” калав.

Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенче илемлĕхе курма, ăна пур çĕрте тетупма-туйма пĕлесси. Çыннăн чи кирлĕ Енĕсене аталантарма тăван литература пулăшни. Сăнарлăх - эстетика никĕсĕ пулнине ас тутарни. Эстетика туйăмне аталантарасси. Пурнăç чăнлăхĕпе илемне сăнласа кăтартасси, этеме пултаруллă та хитре чунлă пулма вĕрентесси.

4. Чăваш çыравçисем шкул тулашĕнчи ĕç-хĕлпе тĕрлĕ профессире ырă ятлă, мухтава тивĕçлĕ çынсене сăнарлани.

Алексей Вороьев. „Çăкăр, „Çурхи хирте“ сăвăсем. Валери Туркай. „Ниме“ сăвă. Василий Давыдов-Анатри. „Кĕтмен инкек“ калав* Валентина Элпи.„Водолаз“ „Аппапа пĕрле“ калав. Зоя Нестерова. „Янттине хапсăнсан“ калав. Мархва Трубина. „Концерт лартни“ калав. Исмай Исемпек. „Салтак курки“ калав. Георгий Краснов „Матрос карттусĕ“ калав. О. Савандеев. „Çĕлен мыскари“ калав. Леонид Маяксем „Сад коменданчĕ“ калав. Георгий Ефимов. „Лина Петровна“ калав. Вениамин Тимаков „Хăш предмет лайăхрах. („Аттемĕрĕн сăваплă çĕрĕ” повесть сыпăкĕсем). Антип Николаев. „Çĕрулми ăçта каять...“ калав. Лидия Филиппова. „Атя, тавлашар“ калав. Юлия Силэм. „Ăшхыппи“ калав. Василий Алентей. „Вăхăт хакĕ“ Калав. Сергей Петров. „6 А асанне шырать“ калав. Алексей Воробьев. „Шăрттан“ сăвă. Геннадий Волков. „Опера“ калав. Алексей Ильин. „Кулач” калав. Василий Петров. „Кăкшăм” калав. А.Никитин. „Утă çулни. Улюк” тĕрленчĕк.
Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенче ырăпа усал кĕрешĕвне сăнарлăн пани. Аслисемпе ачасем пĕр-пĕрне ăнланса, пулăшса пырсан çеç ĕç ăнать, ырă ят сарăлать. ,çрен хăраман, ырă ĕмĕтлĕ çынсемте телей тупнине калăплани.

5 . Чăваш çыравçисем литература геройĕн пултарулăхĕ, ăс - хакăл, ăс - тăнĕ çинчен.

Иван Ахрат. „Юрлакан кĕленчесем“ калав. Юрий Сементер. „Вилĕме улталани“ сăвăлла юмах. Людмила Сачкова. „Шăпăрлан“ пьеса. Алексей Трофимов. „Çырулла кĕпе“, „Асамлă паллăсем“ тĕрленчĕксем. Сергей Юшков. „Шăши“, „Критик-автан“ юптарусем. Алексей Афанасьев. „Пĕлĕтсем“ сăвă. Николай Симунов. „Çил мĕн тĕслĕ.” сăвă. Илпек Микулайĕ. „Тимĕр“ роман сыпăкĕсем. Петĕр Хусанкай. „Чăвашран Ньютонсем тухасса эп шанатăп“ тĕрленчĕк сыпăкĕсем. Арсений Тарасов. „Пенси укçи“ калав. Юрий Скворцов. „Палламан ача“, „Ми“ калавĕсем. Юрий Петров. „Лева карапĕ“ калав. Юрий Ермолаев.“Кулăшла инкек“ пьеса. Михаил Сунтал. „Йетти“ калав. В. Дмитриев. „Молекула“ пьеса. Петр Орлов. „Мыскара“ калав. Георгий Краснов. „Инçетри сасăсем“ повесть сыпăкĕ. „МИЭ-ка-УГЭ“ калав. Петр Емельянов. „Павăл. Хĕветĕр” калав.
Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенче литература сăнарĕсем çут çанталăк панă ăс-хакăла, тавçăрулăха, тавракурăма аталантарас тĕллевпе нумай вуламаллине, сăнамаллине тĕпчемеллине кăтартни. Пултаруллă, ĕçчен, сăпайлă, çирĕп характерлĕ, мал ĕмĕтлĕ пĕтĕмлетÿллĕ сăнарсем.

6. Чăваш çыравçисем ытти халăх хушшинчи туслăхĕпе тăванлăхĕ (чăтăмлăхĕ), пĕр - пĕринпе килĕштерсе пурăнни çинчен.

Александр Кăлкан. „Алим“ пьеса сыпăкĕ. Ольга Туркай. „Юлташпа - вăйсăрри те вăйлă“ калав. Порфирий Афанасьев. „Арçури“ калав. Илле Тăхти. „Васкă, Ванькка, Ахмет“ калав. Алексей Афанасьев. ”Пирĕн интернат“ поэма. Петр Семенов. „Садри лагерь“ калав. Владимир Ухли. „Пĕрремĕш сăвă“ калав. Валентина Элпи. „Тинĕс чечекĕ“ повесть сыпăкĕ. Михаил Сунтал.“Чăваш пĕтсен тĕнче пĕтет“ халап. Илпек Микулайĕ. „Шăллăм Индие каять“ калав. Юхма Мишши. „Хĕвел хăлхи“ тĕрленчĕк. Василий Игнатьев. „Пĕчĕк çулçÿревçĕ“ калав. Римма Прокопьева. „Пукрав”. Александр Савельев-Сас. „Артурпа унăн тусĕсем” повесть сыпăкĕсем. Светлана Асамат. „Намăс” сăвă.

Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенче тĕрлĕ халăх ывăлĕхĕрĕсен пархатарлă ĕç-хĕлне сăнлакан сăнарсем. Ачасемпе аслисен туслăхĕпе тăванлăхĕ Таса чунлăхĕпе ырă ĕмĕчĕ чăтăмлăхра, ăнланура, ĕçре, канура туптанни. Пĕр-пĕринпе килĕштерсе ĕçлени тĕллеве пурнăçлама пулăшни. Литература - пурнăç тĕкĕрĕ.

7. Чăваш çыравçисем пурнăçра тăван халăх ырлăхĕшĕн пуçарулла пулмалли çинчен. Алексей Талвир. „Васкавлă çыру“ калав. Иван Саламбек. „Сармантей“ калав. Виталий Енĕш. „Çитсă кĕпе“ повесть сыпăкĕ. Герасим Харлампьев. „Энтри“ пьеса. Александр Галкин. „Чĕрĕ парне“ поэма сыпăкĕ.
Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенчи сăнарсем хăйсен хастарлăхне, чĕрĕлĕхĕпе чун-чĕрин ăс-хакăл пуянлăхне ĕрет-несĕп пахалăхĕсемпе халăх, çĕр-шыв умĕнчи парăмсене татнине ăста кăтартни. Халăхшăн ырă ĕç туни - тивĕç, телей, савăнăç.Харпăр хăй шухăшне хӳтĕлеме пултарни. Хайлавсенчи сăнарсен хастарлăхĕпе пуçарулăхĕ Пурнăç тыткăчи пулнине сăнлани.

8.Чăваш çыравçисем çут çанталăк вăрттăнлăхĕсем пе кăсăкланма, йывăç курăка, кайăк - кĕшĕке, чĕр чунсене хĕрхенме, сыхлама вĕрентесси çинчен.
Юрий Скворцов. „Хачăллă пулă“ калав. Николай Степанов. „Ондатра“ тĕрленчĕк. Федор Осипов. „Хавруç“ калав. Мĕтри Ваçлейĕ. „Çăрттанпа карас юлташланни“ калав. Георгий Ефимов. „Пыл хурчĕн миçе куç.“, „Кам пулă янă вара кунта.“ калавĕсем. Елен Нарпи. „Сĕт вăрри“ калав. Герасим Харлампьев. „Пăшăлтисем“ тĕрленчĕк. Михаил Белов. „Скорпионпа Тимĕр Шапа“ калав. Юхма Мишши. ”Çилçунат” новелла. Мĕтри Кипек. „Вăрман улăпĕ“ калав.
Этемпе тавралăхăн килĕшӳлĕхĕ. Тăван тăрăхри çут çанталăка упрасси, пуянлатасси, тĕпчесси. Çут çанталăк тасалăхĕ - сывлăх пахалăхĕ. Экологи проблемисем: пархатарлă çын этеме юратнипе çеç çырлахманни, çут çанталăк пуянлăхĕпе илемĕшĕн тăрăшни, ăна хими им-çамĕпе т.ыт. вараласа пĕтернине сивлени.

IV пай

1.Чăваш çыравçисем тăван халăхăн иртнĕ кун - çулĕпе пуласлăхĕ, унăн культури, йăлисемпе кăмăл - сипечĕн илемĕ çинчен.

Çеçпĕл Мишши. „Иртнĕ самана, „Хурçă шанчăк“, „Пуласси“ сăвăсем. Çемен Элкер. «Хĕн-хур айĕнче» (малтанхи варианчĕ (1923-1928) эпикăллă поэма. Марина Карягина. „Тымарсăр туйра“ калав.
Митта Ваçлейĕ. „Хунран кайман-ши хунаса.“ сăвă. Николай Шелепи. „Уксах Тимĕр Пӳлере илни“ сăвăлла халап. Валери Туркай. „Чăваш тупи“, „Утăм хыççăн утăм - ирĕклĕх енне“ сăвăсем. Мария Ухсай. „Кăра çилсем“ повесть сыпăкĕ.
Леонид Агаков. Валерий Яковлев. „Вĕри чĕресем“ драма. Александр Артемьев. „Хунавлах хăрнисем“. Анатолий Смолин. „Аваллăх ани“ сăвă. Раиса Сарпи. „Римри тĕл пулу“ микропоэма.
Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсем халăх пусмăрçисене, çĕнĕ самана çыннин кĕрешĕвне тӳрĕ Тата куçăмлăн-сăнарлăн пĕтĕмлетни. Çĕнĕ саманашăн, çĕнĕ пурнăçшăн çапăçакан кĕрешӳçĕсен шухăшĕ-кăмăлĕ, туйăм тасалăхĕ, паттăрлăхĕ. Хайлавсенче XVIII ĕмĕрти чăваш ялĕ Сăнланни. Пăлхавлă тытăçусемпе чăваш хресченĕн кĕрешĕвне сăнарлăн пĕтĕмлетни.

2. Чăваш çыравçисем сиенлĕ енсем этем сăнне, кăмăлĕпе шухăшне, ĕçне хĕлне улăштарни, тискерлетни çинчен. Игнатий Иванов. „Çынна мулшăн туман, мула çыншăн тунă“ калав. Трубина Мархви. „Хăнаран“ калав. Виталий Енĕш. „Ракеткăллă рекетирсем“ калав. Геннадий Юмарт.“Выçă куç“ сăвă. Николай Ишентей „Мана пĕлетĕр (Черкке монологĕ)“ сăвă. Елен Нарпи. „Çылăхлă укçа“ калав. Григорий Луч. „Кама пăхнă-ши.“ трагикомеди. Юрий Скворцов. „Вĕреçĕлен“ калав. Валерий Самойлов. „Суеçĕ Микулай“ калав. Вениамин Тимаков. „Матĕрне инкен мулĕ“ калав. Марк Аттай. „Мулкачсем“, „Такапа шапа“ юптарусем
Çынсен ĕç-хĕлĕнчи, ăс-тăнĕпе чун кăмăлĕнчи сивлек пулăмсемпе илемсĕр енсене питлени сывă палăрăмсене хӳтĕлени. Хаклăх-пахалăх ăнкарăвне тарăнлатасси. Çыравçăсен сăнарлă шухăшлавĕ тата сăнар калăплас .

3. Чăваш çыравçисем Тăван çĕр - шыв, тăван чĕлхе çинчен .
Çеçпĕл Мишши. „Чăваш чĕлхи“ сăвă. Ухсай Яккăвĕ. „Чăваш чĕлхи“ сăвă. Александр Артемьев. „Хунавлах хăрнисем“ повесть сыпăкĕ. Петĕр Хусанкай. „Йыхрав“ сăвă, „Эпир пулнă, пур, пулатпăр!“ сăвă, „Тăван çĕр-шыв“ поэма сыпăкĕ, „Çуралнă çĕр-шывра“ сăвă. Аркадий ,çхĕл. „Çут çанталăк“ сăвă. Степан Аслан. „Тăм“ калав. Антип Николаев. „Алеша ыйхă шырать“ калав. Юрий Сементер. „Эпир чăвашсем чăваш пулатпăр“ сăвă. Василий Игнатьев. „Ичек“ калав. Григорий Лукин. „Хĕвел, ялан эс пирĕнпе“ сăвă. Анатолий Ырьят. „Эп - чăваш“ сăвă.
Тăван çĕр-шыва куç шăрçине упранă пек сыхлани. Чĕлхе - халăх ăсне, пĕлĕвне, кăмăлне упракан пурлăх. Тăван чĕлхе сăнарлăхĕ, шăхвăртулăхĕ, илемĕ. Тăван çĕр-шывшăн, тăван чĕлхешĕн кĕрешекен сăнарсем. Характер çирĕплĕхне, чăтăмлăхне, чун-чĕре çулăмне психологиллеçивĕч те тарăннăн сăнлани.

4 . Ч ă в а ш ç ы р а в ç и с е м й ă л а - йĕркепе с о ц и а л л ă п у р н ă ç р и , о б щ е с т в ă р и интернационаллăх, культурăлăх, чăтăмлăхпа туслăх çинчен .
Ираида Петрова. „Татюк“ кĕнекери хайлавсем. Николай Симунов. „Салам кала“ калав. „Сурпан тĕрри“ драма сыпăкĕ. Вениамин Тимаков. „Аттемĕрсен сăваплă çĕрĕ“ повесть сыпăкĕ. Розин Ярандай. „Ют йĕр“, „Хветĕр Илем сехечĕ“, „Çухалнă блокнот“ („Кĕмĕл сулăллă сехет“) повесть сыпăкĕсем. Георгий Ангер. „Йăнăш“, „Çын аллипе çĕлен ан тыт“ калавсем. Виталий Енĕш. „Хăлăх“ шӳт (кулăш). Владимир Ухли. „Пĕрремĕш сăвă“ калав. Александр Белов. „Пулăра“ пьеса-сценка. Николай Исмуков. „Асамат кĕперĕ“ сăвă. Архип Александров. „Пирĕн лагерь“ калав.
Çивĕч гражданлăх, героизмпа патриотизм, тĕрлĕ халăхсен пĕр шухăшлăхĕ. Хăравçăлăха тата çынпа обществăна сиен кӳрекен ĕçсене сивлени. Çыравçăсем шанăçпа мăнаçлăх, паттăрлăхпа интернацилĕх туйăмĕсене палăртни. Тулашри (çынсем хушшинчи) тата çыннăн шалти (чун-чĕринчи) хирĕçӳсем. Хайлаври хирĕç тăру йĕрĕсем.

5 . Ч ă в а ш ç ы р а в ç и с е н с ă н а р л ă т а в и т ĕ м л ĕ с ă м а х ĕ э т е м ĕ н к улленхи пурнăçри вырăнĕ.
Стихван Шавлы. „Вĕçкĕн Ваççа“ шӳтлĕ сăвă. Александра Лазарева. „Урок пуçланчĕ“ калав. Альберт Канаш. Кун кĕнекинченчи (пуплев, сăмах, хаçат чĕлхи çинчен калана шухăшсем). Митта Ваçлейĕ. „Виçĕ Хăват“ сăвă. Марина Карягина. „Сăвап“калав. Виталий Енĕш. „Сăмах. Çăкăр. Парăм“ тĕрленчĕк. „Чун кăварĕ“ Повесть сыпăкĕ. Петĕр Хусанкай. „Сăмах хăвачĕ“ сăвă. Александр Клементьев.“Дежурный сăвăсем“, „Юлашки тĕл пулу“ калавсем. Ева Лисина. „Яка пыр“, „Хуйхă“, „Яшка витĕр“, „Шăнкăртам курăнать“ калавсем. Николай Ишентей. „Шур шухăш“, „Икĕ Вут хушшинче“ сăвăсем. Георгий Ефимов. „Лина Петровна“ калав. Розин Ярандай. „Хура хуртсем“ детективлă повесть сыпăкĕ. Сăмах, хутшăну, пуплев - пурнăç тĕллевĕ, малалла чĕнекен хăват. Чун, ăс пуянлăхĕ Чĕлхе (пуплев) культурине палăртни. Сăмахăн куçăмлă пĕлтерĕшĕсем. Кăмăла пĕлтермелли, тĕрлĕ лару-тăрура, пулăмра, ĕç-хĕле сăнарлă, витĕмлĕ калаçмалли майсене пĕлни.

6.Чăваш çыравçисем ăс - хакăлпа чун - чĕре килĕшӳлĕхĕ çинчен.
Юрий Скворцов. «Пушмак йĕрĕ» калав. Иван Егоров. „Куç çути“ калав. Мархва Трубина. „Ача чухнехи“ повесть сыпăкĕ. Любовь Мартьянова. „Пуçтахсем“ калав. Григорий Краснов-Кĕçĕнни. „Кам ытларах айăплă.“ калав. Виталий Енĕш. „Чун кăварĕ“ повесть сыпăкĕ. Денис Гордеев. „Тиллит-тиллит Микулай“ калав. Илпек Микулайĕ. „Тимĕр“ роман сыпăкĕсем. Николай Айзман. „Кăмăллă кӳршĕ“, „Парăм“ пьесисем.
Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсем çынлăх, чунлăх (гуманизм), ыйтăвĕсене çивĕччĕн хускатни. Этем ăс-хакăлĕ - кивçен туянми пуянлăх пулнине сăнарлани. Илемлĕ Хайлавсем - çын чунне, шалти тĕнчине уçса кăтартакан сăмах ӳнерĕ. Сăнарсен танлаштаруллă характеристики. Психологиллĕ Сăнлăхсем, ăшри монолог, лирика çаврăмĕсем сăнарсен характерне вăйлатни.

7. Чăваш çыравçисем общество пурнăçĕнчи кăмăл - сипет йĕркине пăхă нса çирĕпленнĕ нормăсемпе йĕркесем (тивĕçсем) çинчен.
Николай Терентьев. „Кĕмĕл пĕлĕтсем“ пьеса. Григорий Луч. „Чун туйăмĕ“ калав, „Ăçта эсĕ, ылтăн кайăк.“ повесть сыпăкĕ. Мĕтри Кипек. „Кайăк тусĕ“ повесть сыпăкĕсем. Михаил Белов. „Пулăра“ пьеса. Александр Галкин. „Чĕрĕ парне“ поэма. Валентина Элпи. „Сĕмсĕркке“ инсценировка. Е. Афанасьев. „Йĕплĕ чечексем“ пьеса. Надежда Ильина. „Турăсăр тупнă телей“, „Даниил“ калавсем. Алексей Медведев. „Ман юлташ Ромео“ калав. Леонид Агаков. „Чи хакли“ повесть сыпăкĕ.
Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсем право пĕлĕвĕпе паллаштарни. Этемлĕх нормисене хирĕç кайнă сăнарсене питлени. Патшалăха (халăха) тивĕçлĕ гражданинсем пулма хистени, граждăнла тивĕçе, чыс-хисепе упрамаллине калани.

8. Чăваш çыравçисем аслă пĕл ӳлĕх е , пултарулăха, ăс - хакăл тăрăшулăхпа ăсталăхра туптан ни çинчен.
Тихăн Петĕркки. „Çил-тăвăл“ повесть сыпăкĕ. Юрий Скворцов. „Палламан ача“ калав. Валентина Элпи. „Чун чĕре“ калав. Георгий Краснов. „Инçетри сасăсем“, „Асамлă çăлкуç“ повесть сыпăкĕсем. Володя Степанов. „Юлашки вĕçев“, „Çĕлен“, „Юрату асамĕ“ калавфентези. Василий Дмитриев. „Молекула“ пьеса-сценка. Степан Абаш. „Тĕнче хĕрринче“, „Асамат утравĕ“ повесть сыпăкĕсем.
Ачасемпе пысăккисем валли хайланă хайлавсенчи литература геройĕсен ăстăнне, тавçăрулăхне тĕрлĕ енлĕ кăтартса пани. Çут çанталăк панă ăсхакăлпа, тавçăрулăхпа пĕлсе усă курни. Çут çанталăкри, этем пурнăçĕнчи пулăмсен, паллăсен вăрттăнлăхĕсене тĕпчесе пĕлес ăнтăлăва ӳстерме тăрăшни.
9.Чăваш çыравçисем вăрçă темипе çырнă хайлавĕсем.
Петĕр Хусанкай. „Таня“ поэма сыпăкĕ. Кузьма Турхан. „Пулеметчик Иван Смирнов“ очерк. Аркадий ,çхĕл. „Ăмăрт кайăк“ поэма сыпăкĕ. Иван Ивник. „Ылхан“ сăвă. Леонид Агаков. „Ылтăн вăчăра“ повесть сыпăкĕ. Георгий Орлов. „Вăрçă ӳкерчĕкĕсем“ поэма сыпăкĕ. Ваçлей Игнатьев. „Усрав ачапа хĕрлĕ шарф“ калав. Архип Александров. „Вася кучченеçĕ“ пьеса. Юлия Силэм. „Вăрçă ачисем“ повесть сыпăкĕ. Станислав Тимбай. „Анне“ поэма сыпăкĕ.
Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçин паттăрĕсем, фронтпа тыл пĕрлĕхĕ, çĕр-шыв патриочĕсен сăнарĕсем, вĕсен хастарлăхĕ, тăшмана курайманлăхĕ. Вăрçă тискерлĕхĕ çын пурнăçне, ăс-халне, чун-чĕрине амантса хăварни. Аслă Çĕнтерӳ çинчен калакан хайлавсенчи сăмахăн куçăмлă пĕлтерĕшĕсем. Çыравçăн кăмăла пĕлтермелли, тĕрлĕ пулăма сăнарлăн ӳкермелли мелсемпе майсем.

ТЕМАТИКА ПЛАНĔ (6 класс)

№	Тема	Сехет шучĕ
1.	Кўртĕм калаçу: «Литература – пурнăç тĕкĕрĕ»	1
2.	Халăх сăмахлăхĕ. Юрă – халăх чунĕ	6
3.	Çыруллă сăмахлăх. Усал – утпа, ырри çуран çўрет	9
4.	Çынна сума сăвакан – хăй те сумлă пулакан	10
5.	Ырри – чуншăн, хитри – куçшăн	8
6.	Ўркев ўкерет - ĕçченлĕх çĕклет	8
7.	Пул ăслă, тавçăруллă	7
8.	Туслăх, тăванлăх, чăтăмлăх	8
9.	Халăхшăн ырă ĕç туни – тивĕç, телей, савăнăç	5
10.	Тăван литература тĕнче шайне сарăлни	1
11.	Тăван чĕлхе – турă панă чĕлхе, ăна манма юрамасть	3
12.	Вĕреннине аса илни	2
	Пĕтĕмпе	68

ТЕМАТИКА ПЛАНĔ (7 класс)

№	Тема	Сехет шучĕ
1.	Кўртĕм	1
2.	Халăх сăмахлăхĕ. Юрă – чун уççи. Истори юррисем	2
3.	Вăйă-улах, хăна юррисем	4
4.	Истори халапĕсем	1
5.	Улăп халапĕсем	3
6.	Çыруллă сăмахлăх. Пусмăрпа тĕттĕмлĕхе хирĕç	12
7.	Ялан ăспа çўресен ялти ватă ятламасть	6
8.	Чăвашра вăрман та чăвашла кашлать	5
9.	Шанчăклă тус – пурнăç сиплĕхĕ	6
10.	Лайăх ят мултан паха	11
11.	Пĕчĕк çыннăн пысăк чунĕ	8
12.	Çула тухсан юлташу хăвăнтан лайăхрах пултăр	3
13.	Тăван литература тĕнче шайне сарăлни	1

14.	Тăван чĕлхе – çут çанталăк панă чĕлхе	3
15.	7-мĕш класра вĕреннине аса илни	1
	Пĕтĕмпе	68

ТЕМАТИКА ПЛАНĔ (8 класс)

№	Тема	Сехет шучĕ
1.	Кӳртĕм калаçу: «Сăнарлă сăмах ăсталăхĕ»	1
2.	И.Я.Яковлев. «Чăваш халăхне» халал	1
3.	Халăх сăмахлăхĕ	1
4.	Авлхи çырулăх палăкĕсем	4
5.	ХШ-XIX ĕмĕрсенчи чăваш çырулăхĕпе культури . XIX ĕмĕр вĕçĕ (1875) – XX ĕмĕр пуçламăшĕ (1900)	3
6.	XX ĕмĕр пуçламăшĕнчи чăваш литератури. Ирĕке, танлăха, çутта	8
7.	XX ĕмĕрĕн пĕрремĕш çурринчи чăваш литератури	6
8.	XX ĕмĕрĕн иккĕмĕш çурринчи чăваш литератури	4
9.	XXI ĕмĕр пуçламăшĕнчи чăваш литератури	3
10	Тăван литература тĕнче шайне сарăлни. Венгри чĕлхипе янăракан чăваш поэзийĕ. Венгри поэзийĕ чăвашла янăрать	1
11.	Тăванла халăх çыравçисем: тĕрĕк литератуинчен	1
12.	8-мĕш класра вĕреннине аса илни	1
	Пĕтĕмпе	34

ТЕМАТИКА ПЛАНĔ (9 класс)

№	Тема	Сехет шучĕ
1.	Кӳртĕм урок. Литература тата вăл çыннăн чун-чĕмне витĕм кӳнин пĕлтерĕшĕ.	1
2.	Халăхăн сăмах вĕççĕн çӳрекен хайлавĕсем.	2
3.	Авалхи çырулăх палăкĕсем. Пирĕн эрăчченхи тапхăртан пуçласа XVIII ĕмĕр таран.	7
4.	XVIII-XIX ĕмĕрсенчи чăваш литератури	6
5.	XX ĕмĕрĕн пĕрремĕш çурринчи чăваш литератури	15
6.	XX ĕмĕрĕн иккĕмĕш çурринчи чăваш литератури	10

7.	XXI ĕмĕр пуçламăшĕнчи чăваш литератури	4
8.	Тăван литература тĕнче шайне сарăлни.	3
9.	Тăванла халăх çыравçисем: тĕрĕк литературинчен.	1
10.	9-мĕш класра вĕреннине аса илни	2
	Пĕтĕмпе	51

Литература урокĕсен тематика планĕ (6 класс)

Уроксен йĕрки	**УРОК ТЕМИ**	**Сехет шучĕ**
1-мĕш чĕрĕк (18 сехет)		
Кӳртĕм урок (1 сехет)		
1.	Литература – пурнăç тĕкĕрĕ. Çут çанталăкпа çын илемлĕ литературăн тĕп сăнарĕ. Сăнлăхпа сăнарлăх.	1
1-мĕш блок. Юрă – халăх чунĕ (6 сехет)		
2.	Халăх юррисем. «Пир çапакансен юрри». Тема, тĕп шухăш, ĕç юхăмне палăртакан кĕвĕлĕх	1
3.	«Хурăн çулçи». Халăх юррисен сăнарлăхĕпе илемлĕхĕ (сăнлăх юнашарлăхĕ, çемĕпе састаш)	1
4.	Автор юррисем. Федор Павлов. «Вĕлле хурчĕ». Юрă сăмахĕсенчи текстпа кĕвĕ пĕрлĕхĕ, илемлĕ пуплев çаврăмĕсем (тропсем)	1
5.	Илле Тукташ. «Хĕл илемĕ». Автор юррисенчи илемлĕх мелĕсем (эпитет, танлаштару, метафора, пысăклату, пĕчĕклетӳ), кĕвĕлĕх-çепĕçлĕх (ассонанс, аллитерации, анафора, эпифора)	1
6.	**Килти вулав урокĕ.** «Юрă – чĕре çуначĕ» (е концерт - урок)	1
7.	**ПĂА.** П.Г. Кипарисовăн «Юрă» ӳкерчĕкĕ тăрăх сăнлав сочиненийĕ çырасси	1
2-мĕш блок. Усал – утпа, ырри çуран çӳрет (9 сехет)		
8.	Митта Ваçлейĕ. «И мĕн пуян…» Сăвă теми, сăнарлă пуплев никĕсĕ шухăш-туйăма палăртни	1
9.	Юхма Мишши. «Çĕр улми аврипе Мăян». Юптарури чĕрĕ сценка, хавха (ытарлă кулăш), вĕрентсе калани	1
10.	Иван Лисаев. «Чире парăнма çуралман» Хайлав теми, сăнарсемпе персонажсем, çивĕч лару-тăру	1
11.	Иван Лисаев. «Чире парăнма çуралман» Хайлав хавхи, персонажсемпе сăнар характерĕ, тĕп шухăш литература геройĕнче палăрни	1
12.	Диспут урок. «Витя Кулешов – чăн-чăн паттăр» тенипе килĕшетĕр-и? Кам вăл паттăр?» Тĕрлĕ ĕç-пуç сăнар характерне çирĕплетни, тĕп сăнар характерĕ хайлавăн тĕп шухăшне уçни	1

13.	Людмила Сачкова. «Оля-Улькка». Хайлав теми, персонажсем, литература геройĕ, ĕç-пуç йĕрки	1
14.	Людмила Сачкова. «Оля-Улькка». Хайлаври персонажсен шухăш-туйăмĕ тĕп шухăша уçăмлатни, хайлав хавхи.	1
15.	**Килти вулав урокĕ.** «Тӳрĕ чунлă, ырă кăмăллă пулар» (А.Кăлкан. «Каппайчăк пучах», В.Туркай. «Йывар çын пулма», Е.Нарпи. «Ултав»)	1
16.	**ПĂА.** Сочинени темисем: 1. Витя Кулешов – мал ĕмĕтлĕ ача. 2. Витя Кулешов мĕнле çын пулĕ-ши?	1
3-мĕш блок. Çынна сума сăвакан хăй те сумлă пулакан (10 сехет)		
17.	Антип Николаев. «Юра асламăшĕ». Калаври литература геройĕ хайлаври ĕç-пуçа йĕркелени, хайлав теми, тĕп шухăшĕ.	1
18.	Ева Лисина. «Çăкăр чĕлли». Калав теми, персонажсемпе сăнарсем	1
2-мĕш чĕрĕк (14 сехет)		
19.	Ева Лисина. «Çăкăр чĕлли». Калаври ĕç тăвакан тĕп çын (литература геройĕ), ĕçсен йĕрки (сюжет)	1
20.	Ева Лисина. «Çăкăр чĕлли». Калав сюжечĕ, герой характерĕ тĕп шухăша палăртни, илемлĕх мелĕсем	1
21.	Лидия Сарине. «Кукамай» калав. Калав теми тĕп шухăшĕ	1
22.	Лидия Сарине. «Кукамай». Калаври ĕç тăвакан тĕп çын (литература геройĕ), ĕçсен йĕрки (сюжет)	1
23.	Лидия Сарине. «Кукамай». Калаври ĕçсен йĕрки (сюжет), герой характерĕ тĕп шухăша палăртни, илемлĕх мелĕсем	1
24.	Петĕр Эйзин. «Йăмрапа хурăн танлаштаруллă характеристики, илемлĕх мелĕсем. Сăвă теми, сăнарсем урлă автор хăйĕн шухăш-туйăмне сăнласа пани, сăвăри тӳрĕ тата куçăмлă пĕлтерĕш.	1
25.	**Килти вулав урокĕ.** «Ватта хисепле – хăв та ватă пулăн». (И.Яковлев. «Ватăсемпе çамрăксем», «Вăрăпа амăшĕ». О.Туркай. «Çулçă». «Çерçисем»)	1
26.	**ПĂА.** Сочинени: «Ялан ăспа çӳресен ялти ватă ятламасть», «Ман юратнă кукамай (асанне, мамак)»	1
4-мĕш блок. Ырри – чуншăн, хитри – куçшăн (8 сехет)		
27.	Геннадий Айхи. «Çын тата сцена». Сăвă теми, сăвăç хăйĕн шухăш-туйăмне сăнарлă пуплевпе тата илемлĕх мелĕсемпе сăнласа пани	1
28.	Стихван Шавли. «Вĕçкĕн Ваççа». Шӳтлĕ сăвă теми, ĕç-пуç йĕрки, тĕп шухăша кăтартакан ытарлăх, хавха	1
29.	Николай Исмуков. «Кĕрхи илем». Сăвă теми, туйăма ӳкермелли сăнарлă пуплевпе илемлĕх мелĕсем.	1
30.	Валентина Элпи. «Илемлĕхе курма пӳрнĕ ача». Калавăн теми, персонажсем, ырă тата усал сăнарсем.	1
31.	Валентина Элпи. «Илемлĕхе курма пӳрнĕ ача». Калаври ĕçсен йĕрки, сăнлани тата каласа пани.	1
32.	Ӳнер тĕсĕсем. Çын чунне тарăннăн, туллин кăтартакан ӳнерĕн пурнăçри выранĕ тата пĕлтерĕшĕ.	1
3-мĕш чĕрĕк (20 сехет)		
33.	**Килти вулав урокĕ.** Александр Трофимов. Çырулла кĕпе. Хайлав теми, тĕп шухăшĕ, сюжечĕ.	1
34.	**ПĂА.** 1. Ю.И.Богдяжпа М.Ю.Богдяжăн «Ташă «ăсти» ӳкерчĕкĕ тăрăх сăнлав сочиненийĕ çырни. 2. Кĕске калав (юмах, савă) çырни.	1
5-мĕш пай. Ӳркев ӳкерет, ĕçченлĕх çĕклет (8 сехет)		

35.	Алексей Воробьев. «Çăкăр». Сăвă темине уçма пулăшакан илемлĕх мелĕсем, сăвă виçи, ритмĕ, рифми	1
36.	Василий Давыдов-Анатри. «Кĕтмен инкек». Калаври ĕç-пуç йĕрки, тĕп шухăшĕ, сăнар характеристики.	1
37.	Василий Петров. «Кăкшăм». Калав теми тата тĕп шухăшĕ, сăнарсен тытăмĕ.	1
38.	Василий Петров. «Кăкшăм». Калаври ĕçсен йĕрки тĕп сăнар характерне туптама пулăшни.	1
39.	Валери Туркай. «Ниме». Сăвă темипе тĕп шухăшĕ. Сыпăк тата пусăм йĕркелекен виçе хавхи, сăнарлă пуплев никĕсĕ.	1
40.	Лирика хайлавĕсем. Поэзи чĕлхи. Сăвă виçисем. Сăвă чĕлхин уйрăмлăхĕсем, сăнарлă пуплев никĕсĕ, илемлĕ пуплев çаврăмĕсем	1
41.	**Килти вулав урокĕ.** «Чĕлхўпе мар, ĕçўпе васка» (Зоя Нестерова. «Янттине хапсăнсан», А.Галкин. «Ăнăçсăр ăмăрту»)	1
42.	**ПĂА.** 1. Э.Х. Мавлютовпа А.И. Алимасовăн «Ĕçне кура хисепĕ» ўкерчĕкĕ тăрăх сăнлав сочиненийĕ. 2. «Авал чăваш çăкăрне çакан пек пĕçернĕ» асаилў (очерк, интервью)	1
6-мĕш пай. Пул ăслă, тавçăруллă (7 сехет)		
43.	Петĕр Хусанкай. Çĕр чăмăрĕ тавра. Кĕнекеçĕ. «Чăвашран Ньютонсем тухасса эп шанатăп».Тĕрленчĕкри чăн пурнăçри çын сăнарĕ.	1
44.	Чăваш халăхĕн тĕнчипе паллă ывăлĕ-хĕрĕ. Темăри сăнар пĕтĕмлетўлĕхĕ (проект ĕçĕ).	1
45.	Иван Ахрат. «Юрлакан кĕленчесем». Калаври ĕçсемпе пулăмсен çыхăнăвĕ, тĕп шухăшĕ, сăнара калапламалли мелсем.	1
46.	Иван Ахратăн «Юрлакан кĕленчесем». Калава инсценировкăлани.	1
47.	Юрий Сементер. «Вилĕме улталани». Сăвăлла юмахри сăнара чĕрĕлĕх кĕртекен илемлĕх мелĕсем.	1
48.	**Килти вулав урокĕ.** «Ăс тенине мĕн виличчен пухаççĕ». 1. Г.Юмарт. «Çылăх мана». 2. А.Трофимов. «Çыруллă кĕпе»	1
49.	**ПĂА.** Ф.П.Решетниковăн «Каллех «иккĕ!» картини тăрăх сăнлав сочиненийĕ çырни	1
7-мĕш пай. Туслăх, тăванлăх, чăтăмлăх (8 сехет)		
50.	Ольга Туркай. «Туслăх вăйĕ» пьеса-юмах. Хайлаври темăпа тĕп шухăш.	1
51.	Ольга Туркай. «Туслăх вăйĕ» пьеса. Пьесăри сăнарсен характеристики.	1
52.	«Туслăх вăйĕ» пьеса тытăмĕ. Хайлаври курăнусем.	1
4-мĕш чĕрĕк (18 сехет)		
53.	Анатолий Хмыт. « Рафик» калав. Калавăн темипе тĕп шухăшĕ, сюжечĕ.	1
54.	Анатолий Хмыт. «Рафик» калав. Калаври сăнарсен тытăмĕ, танлаштаруллă характеристики	1
55.	Видеофильм пăхни (Афган вăрçи çинчен)	1
56.	**Килти вулав урокĕ.** «Туслăхра – вăй» (Л.Сачкова. «Ăмсану», А.Галкин. «Шкул чечекĕ»)	1
57.	**ПĂА.** Н.В. Овчинниковăн «Çерçисем» картини тăрăх сăнлав сочиненийĕ çырни	1

8-мĕш пай. Халăхшăн ырă ĕç туни – тивĕç, телей, савăнăç (5 сехет)		
58.	Василий Алентей. «Тăшман чеелĕхĕ» хайлав. Калавăн темипе тĕп шухăшĕ, ĕçсен йĕрки.	1
59.	Александр Галкин. «Чĕрĕ парне» поэма. Поэмăри сăнарсен характеристики	1
60.	Виталий Енĕш. «Пĕчĕк паттăрсем» хайлав. Юмахри сăнарлăхпа ытарлăх. «Каламаллине каламаллах». Ырăпа усаллăх.	1
61.	**Килти вулав урокĕ.** «Ырă ĕç тума васкар» (П.Афанасьев. «Çынна ырă ту», М.Сунтал. «Чăваш пĕтсен тĕнче пĕтет…»)	1
62.	Виталий Енĕшĕн «Чи пĕчĕк патшалăх» кĕнеке умсăмахĕ тăрăх сочинени евĕр изложени çырни (251-253 с.)	1
9-мĕш пай. Тăван литература тĕнче шайне сарăлни (1 сехет)		
63.	Айхипе пĕрле. Атăл тăрăхĕнчи халăхсен юррисем. Геннадий Айхи. «Ӳсет – пĕлӳ, иртсе пырать кун-çулăм…». Чăваш тĕнчекурăмне кăтартакан хайлавсем	1
10-мĕш пай. Тăван чĕлхе – турă панă чĕлхе, ăна манма юрамасть (3 сехет)		
64.	Тĕрĕк халăхĕн пуянлăхĕ. Наби Хазри. «Чинара».	1
65.	Сафуан Алибаев. «Кайăксенчен ырра эп вĕренетĕп». Айбек. «Сăртсем-тусем». Темăпа тĕп шухăш пĕрпеклĕхĕ.	1
66.	Шырав-тĕпчев ĕçĕ. Интернетра «Хранители рун» илемлĕ фильм пăхни (284с., учебник)	1
6-мĕш класра вĕреннине аса илни		
67.	Вĕренӳ çулĕ вĕçĕнчи пĕтĕмлетӳ хаклавĕ	1
68.	Пĕтĕмлетӳ урокĕ	1

Литература урокĕсен тематика планĕ (7 класс)

Уроксен йĕрки	УРОК ТЕМИ	Сехет шучĕ
1-мĕш чĕрĕк (18 сехет)		
1.	Литература – сăмах ӳнерĕ	1
Халăх сăмахлăхĕ. Юрă – чун уççи		
2.	Истори юррисем. («Мамук ханăн пуçне вăрăнтăр!», «Раçăн патша килнĕ тет»).	1
3.	Истори юррисем. («Хура халăх куççулĕсем ай шывсем мар»)	1
Вăйă-улах, хăна юррисем		
4.	Вăйă-улах, хăна юррисем. («Çĕмĕрт çеçки çурăлсан», «Çерем пусса вир акрăм»).	1
5.	Вăйă-улах, хăна юррисем. («Сар хĕр сиксе вăй калать», «Пирĕн урам анаталла», «Атте лаша панă пулсан»).	1
6.	**Килти вулав. Юрă – чун уççи.**	1
7.	**ПĂА. Ăслав сочиненийĕ (26 стр. темăсем)**	1

	Истори халапěсем	
8.	Истори халапěсем.	1
	Улăп халапěсем	
9.	Улăп халапěсем	1
10	**Килти вулав. Тěрěк халăхěсен паттăрлăх эпосě.**	1
11.	**ПĂА. 34 с. пултарулăх ěçне пурнăçлани**	1
	Çырулла сăмахлăх **Пусмăрпа тěттěмлěхе хирěç**	
12.	Çеçпěл Мишши. «Иртнě самана» сăвă темипе тěп шухăшě.	1
13.	Çеçпěл Мишши. «Хурçă шанчăк». Сăвăри тропсем.	1
14.	Çеçпěл Мишши. «Пуласси» сăвăра çěнě саманашăн ěмěтленни.	1
15.	Çемен Элкер. «Хěн-хур айěнче» поэма. Поэмăн «Кантур - чун илли» сыпăкě	1
16.	«Юнлă мунча хыççăн» сыпăк.	1
17.	«Шăннă вăрман хÿттинче», «Хаяр тавăру», «Пăлхавлă пуху» сыпăксем.	1
18.	«Ăнăçсăр хăтару», «Инкек çине синкек» сыпăксем.	1
	2-мěш чěрěк (14 сехет)	
19.	«Хěн-хур айěнче» поэмăна пěтěмлетни.	1
20.	Валери Туркай. «Чăваш тупи» сăвă.	1
21	Эпика, лирика, драма хайлавěсентěп уйрăмлăхěсем.	1
22.	**Килти вулав. «Чăваш халăхěн авалхи пурнăçě». (Мария Ухсай. «Кăра çилсем» повесть сыпăкěсем).**	1
23.	**ПĂА: Проект хатěрлени (81 с. пултарулăх ěçě)**	1
	Ялан ăспа çÿресен ялти вата ятламасть	
24.	Т.Марфи. «Хăнаран» калав.	1
25.	Т. Марфи. «Хăнаран» калаври тěп проблема.	1
26.	Владислав Николаев. «Дипломлă тиха» юптару.	1
27.	Владислав Николаев. «Пакша – уявра» юптару.	1
28.	**Килти вулав. Елена Нарпи. «Çылăхлă укçа» калав. Тема, проблема.**	1
29.	**ПĂА. 104 с. пултарулăх ěçне пурнăçлани**	1
	Чăвашра вăрман та чăвашла кашлать	
30.	Петěр Хусанкайăн «Сăмах хăвачě», «Çěршывăмçăм, чăваш çěршывě!» сăввисем.	1
31.	Анатолий Ырьят. «Эп – чăваш ачи» сăвă.	1
32.	Альберт Канаш. «Тăван чěлхене» сăвă.	1
	3-мěш чěрěк (20 сехет)	
33.	**Килти вулав. Ухсай Яккăвě. «Чăваш чěлхи».**	1
34.	**ПĂА. Н.В.Овчинниковăн «И.Н.Ульяновпа И.Я.Яковлев чăваш шкулěнче» ÿкерчěкě тăрăх çырнă сочинени.**	1

Шанчăклă тус – пурнăç сиплĕхĕ		
35.	Архип Александров. «Пирĕн лагерь» калав.	1
36.	Николай Симунов. «Сурпан тĕрри» драма.	1
37.	Николай Симунов. «Сурпан тĕрри» драма.	1
38.	Николай Симунов. «Сурпан тĕрри» драма.	1
39.	**Килти вулав. Александр Кăлкан. „Алим” пьевса (аудиодиск итлени).**	1
40.	**ПĂА. Проект хатĕрлени (148 с. пултарулăх ĕçĕ)**	1
Лайăх ят мултан паха		
41.	Григорий Лучăн «Чун туйăмĕ» хайлавĕ, темипе тĕп шухăшĕ.	1
42.	Григорий Луч.«Чун туйăмĕ» хайлаври çынсен чун-чĕри.	1
43.	Александра Лазаревăн «Урок пуçланчĕ» калавĕ, теми.	1
44.	Александра Лазаревăн«Урок пуçланчĕ» калавĕ, тĕп шухăшĕ.	1
45.	М.Кипек. «Кайăк тусĕ» повесть сыпăкĕсем. Пролог.	1
46.	«Кайăк тусĕ» повеçри «Тăшмансем» сыпăк.	1
47.	«Икĕ егерь» сыпăк. Экологи проблемисем.	1
48.	«Çĕнĕ тĕл пулусем», «Вăрттăн сунарта» сыпăксем. Çут çанталăк пуянлăхĕпе илемĕ.	1
49.	«Сунар хуçалăхĕнче», «Юлашки çапăçу» сыпăксем тата эпилог.	1
50.	**ПĂА. Сочинени: Виктор Тараев - çут çанталăк тусĕ (е 216 стр. темăсем)**	1
51.	**Килти вулав. Вениамин Тимаков. «Аттемĕрсен сăваплă çĕрĕ» повесть сыпăкĕ.**	1
Пĕчĕк çыннăн пысăк чунĕ		
52.	Юрий Скворцов. «Пушмак йĕрĕ» калаври гуманизм ыйтăвĕсем.	1
4-мĕш чĕрĕк (18 сехет)		
53.	Юрий Скворцов. «Пушмак йĕрĕ» калаври сăнарсем.	1
54.	Илпек Микулайĕ. «Тимĕр» роман сыпăкĕсем.	1
55.	Илпек Микулайĕ. «Тимĕр» роман сыпăкĕсем.	1
56.	Илпек Микулайĕ. «Тимĕр» роман сыпăкĕсем.	1
57.	Любовь Мартьянова. «Пуçтахсем» калав.	1
58.	**Килти вулав. Григорий Иванович Краснов-Кĕçĕнни. «Кам ытларах айăплă?».**	1
59.	**ПĂА. Шухăшлав сочиненийĕ: Пĕчĕк çыннăн пысăк чунĕ.**	1
Çула тухсан юлташу хăвăнтан лайăхрах пултăр		
60.	Тихăн Петĕркки. «Çил-тăвăл» повесть сыпăкĕсем. «Вăрттăн задани», «Аппаратсен пӳлĕмĕнче».	1
61.	«Хăна» сыпăк.	1
62.	«Планетăпа паллашни» сыпăк.	1
Тăван литература тĕнче шайне сарални		
63.	Акăлчан литературинчен. Джордж Байрон. «Герой, сан хупăнчĕ куçу!», Роберт Бёрнс «Кĕске юмах» сăвăсем.	1

Тăван чĕлхе – çут çанталăк панă чĕлхе		
64.	Казах литературинчен. Абай Кунанбаев. «Поэзи вăл – тĕлĕнмелле хăват» сăвă.	1
65.	Саин Муратбеков. «Çĕнĕ юр» калав.	1
66.	Саин Муратбеков. «Çĕнĕ юр» калав.	1
7-мĕш класра вĕреннине аса илни		
67.	Вĕреннине аса илсе пĕтĕмлетни	1
68.	**Вĕренӳ çулĕ вĕçĕнчи пĕтĕмлетӳ хаклавĕ**	1

Литература урокĕсен тематика планĕ (8 класс)

№ п/п	Урок темисем	Сехет шучĕ
1-мĕш чĕрĕк (9 сехет)		
1.	Кӳртĕм калаçу. Сăнарлă сăмах ăсталăхĕ.	1
2.	И.Я.Яковлев. «Чăваш халăхне» халал.	1
Халăх сăмахлăхĕ		
3.	Авалхи сăмахлăх хăвачĕ. Вĕрӳ-суру чĕлхи.	1
Авлхи çырулăх палăкĕсем		
4.	Руна çырăвĕ. Виталий Станьял «Камсем эпир» *сăвă.* Асатесен карт çырăвĕ.	1
5.	Атăлçи Пăлхар культури. Кул Гали «Уçăппа Сĕлихха». *Поэма сыпăкĕсем*.	1
6.	Вăтам ĕмĕрсенчи культура. Чĕрĕлекен çырулăхăн малтанхи утăмĕсем.	1
7.	Ермей Рожанский. II Кĕтерне патшана халалланă мухтав сăвви. I Павăл Чулхулана пынă ятпа калама çырнă сăмах.	1
ХШ-XIX ĕмĕрсенчи чăваш çырулăхĕпе культури XIX ĕмĕр вĕçĕ (1875) – XX ĕмĕр пуçламăшĕ (1900)		
8.	Вăтăр Юман. Чăтăмлăх çинчен (*сăвă).* Василий Лебедев «Пирĕн телей» (*сăвă).*	1
9.	М.Федоров «Арçури» *поэма.*	1
2-мĕш чĕрĕк (7 сехет)		
10.	«Арçури» - юмахлатнă лиро-эпикăллă *поэма*	1
XX ĕмĕр пуçламăшĕнчи чăваш литератури Ирĕке, танлăха, çутта		
11.	М.Акимов. «Шӳт туни» *халап.* «Тĕлĕнмелле» *памфлет.* Тайăр Тимкки. «Шухăш». *Сăвă.*	1
12.	К. Иванов пултарулăхĕн паллă енĕсем. «Нарспи» поэма. «Силпи ялĕнче» *сыпăк.*	1
13.	«Сарă хĕр», «Çимĕк каçĕ» *сыпăксем.*	1
14.	«Туй», «Юмăç патĕнче», «Тарни» сыпăксем.	1

15.	«Икĕ туй», «Хушăлкара», «Çимĕк иртсен» «Нарспи ĕçĕ» *сыпăксем.*	1
16.	«Силпире», «Вăрманта», «Атте-анне», «Тăватă виле» *сыпăксем.*	1
3-мĕш чĕрĕк (10 сехет)		
17.	Ç.Мишши. «Катаран каç килсен» сăвăри иртнипе пуласси. «Инçе çинçе уйра уяр…» сăвăри лирика геройĕ.	1
18.	«Тинĕсе» сăвăри çĕкленӳлĕх, кĕрешӳçĕ этем сăнарĕ. «Çĕнĕ Кун аки» сăвăри çĕкленӳлĕх пафосĕн мелĕсем.	1
XX ĕмĕрĕн пĕрремĕш çурринчи чăваш литератури		
19.	Илле Тукташ. «Шурă кăвакарчăн». «Шур Атăлта акăш ярăнать». *Сăвăсем.*	1
20.	1940 – 1950-мĕш çулсем. Иоаким Максимов-Кошкинский. «Ачамăрсем». *Пьеса.*	1
21.	Иоаким Максимов-Кошкинский. «Ачамăрсем». *Пьеса.*	1
22.	Мĕтри Кипек. «Ягуар». *Калав.*	1
23.	Мĕтри Кипек. «Ягуар». *Калав.*	1
24.	Илпек Микулайĕ. «Госпитальте». *Калав.*	1
XX ĕмĕрĕн иккĕмĕш çурринчи чăваш литератури		
25.	XX ĕмĕрĕн 60 –70-мĕш çулĕсем. Юрий Сементер. «Амăшĕ ывăлĕн палăкĕпе калаçни». *Сăвă.*	1
26.	XX ĕмĕрĕн 80 –90-мĕш çулĕсем. Л.Мартьянова. «Хисеп те кирлĕ» (*сăвă*). «Юрамасть юлма». «Асамлă арча» (*сăвăсем).*	1
4-мĕш чĕрĕк (9 сехет)		
27.	Юхма Мишши. «Шурçамка». *Повесть сыпăкĕсем.*	1
28.	Юхма Мишши. «Шурçамка». *Повесть сыпăкĕсем.*	1
XXI ĕмĕр пуçламăшĕнчи чăваш литератури		
29.	2000-2015 çулсем. Елен Нарпи. «Çӳпçе тĕпĕнчи çылăх». *Калав.*	1
30.	Елен Нарпи. «Çӳпçе тĕпĕнчи çылăх». *Калав.*	1
31.	Виталий Шемекеев. „Кун çути”, „Каç сасси, юрату...”*Сăвăсем.*	1
Тăван литература тĕнче шайне сарăлни Венгри чĕлхипе янăракан чăваш поэзийĕ. Венгри поэзийĕ чăвашла янăрать		
32.	Михай Ладани. Юрă (*сăвă*). Йожеф Байза. „Ăша çунтарса” (*сăвă*). Шандор Вĕреш. „Хурлăхлă вальс” (*сăвă*).	1
Тăванла халăх çыравçисем: тĕрĕк литературинчен		
33.	Габдулла Тукай. „Шурале”. *Поэма сыпăкĕсем (тутар литературинчен)*. Маймбет юрри *(казах литературинчен)*. Хамид Алимджан. «Россия». *Сăвă (узбек литературинчен).* Расул Рза. «Баку». *Сăвă (азербайджан литературинчен)*	1
34.	**Вĕренӳ çулĕ вĕçĕнчи пĕтĕмлетӳ хаклавĕ**	1

Литература урокĕсен тематика планĕ (9 класс)

1-мĕш	Кӳртĕм урок. Литература тата вăл çыннăн чун-чĕмне витĕм кӳнин пĕлтерĕшĕ. (1 сех).	1	
1-мĕш пай (блок). ХАЛĂХĂН САМАХ ВĔÇÇĔН ÇӲРЕКЕН ХАЙЛАВĔСЕМ (2 сех)			
2-мĕш	Халăхăн сăмах вĕççĕн çӳрекен хайлавĕсем. Ăрăмлă чĕлхе. Кĕлĕсемпе сăвапсем.	1	Кĕлĕсемпе сăвапсем https://vulacv.wordpress.com/2019/06/11/%D0%BAe%D0%BBe%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%BF%D0%B5-%D1%81a%D0%B2%D0%B0%D0%BF%D1%81%D0%B5%D0%BC/
3-мĕш	Балладăсем – сюжетлă юрăсем. Баллада. Литературăри халăх сăмахлăхĕ.	1	М.Федоровăн „Арçури“ баллади https://chuvash.org/lib/haylav/print84.html
2-мĕш пай (блок). АВАЛХИ ÇЫРУЛĂХ ПАЛĂКĔСЕМ ĔЛĔКХИ ЭРĂРАН ПУÇЛАСА ПИРĔН ЭРĂРИ XVII ĔМĔР ТАРАН (7 сех)			
4-мĕш	Авалхи çырулăх палăкĕсем. Авалхи тĕрĕк çырулăхĕпе руна çырăвĕсем.	1	Рунăсем https://cv.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%83%D0%BD%C4%83%D1%81%D0%B5%D0%BC
5-мĕш	Мĕтри Юман. Паттăр пулнă авалсем. Чăвашсен вăтам ĕмĕрсенчи культури.	1	Мĕтри Юман. Паттăр пулнă авалсем https://vulacv.wordpress.com/2018/05/14/%d0%bce%d1%82%d1%80%d0%b8-%d1%8e%d0%bc%d0%b0%d0%bd-%d0%bf%d0%b0%d1%82%d1%82a%d1%80-%d0%bf%d1%83%d0%bb%d0%bda-%d0%b0%d0%b2%d0%b0%d0%bb%d1%81%d0%b5%d0%bc/
6-мĕш	Атăлçи Пăлхар культури. Ахмед ибн Фадлан. Авалхи тĕрĕксен эпика хайлавĕсем – халăхăн сюжетлă эпосĕн çăлкуçĕсем.	1	Ибн-Фадлан «Записка» о путешествии на Волгу http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/fadlan.htm
7-мĕш	Палас Ахун Юсупĕ. „Хăтлă пĕлӳ“ поэма сыпăкĕсем. Авалхи тĕрĕксен эпика хайлавĕсем – халăхăн сюжетлă эпосĕн çăлкуçĕсем.	1	
8-мĕш	Чăваш Хвети. Урхас Якурĕ. Очерк жанрĕ аталанни.	1	
9-мĕш	Килти вулав урокĕ. 1. Стихван Шавли „Вутăш“ миф. 2. Калай Малля „Атте-анне сăмахĕсем“ сăвă.	1	
10-мĕш	Çыхăнуллă пуплев урокĕ (çыру ĕçĕ). 1. Чăваш несĕлĕсен Хĕвел Тухăçĕнчи вырăнĕсем çинчен презентаци хатĕрлĕр. 2. „Асаттесем парса хăварнă ăс-хакăл“ хайлав çырни. 3. Проект ĕçĕ: „Атăлçи Пăлхар культури“.	1	

	4. „Атăлçи Пăлхар патшалăхĕ – чăваш несĕлĕсен çĕршывĕ“ сочинени çырăр.		
3-мĕш пай (блок). XVIII -- XIX ĔМĔРСЕНЧИ ЧĂВАШ ЛИТЕРАТУРИ (6 сех)			
11-мĕш	XVIII – XIX чăваш литератури.	1	
12-мĕш	Никита Бичурин.Чăваш халăхĕн мухтавлă ывăлĕ. „Байкал“ очерк сыпăкĕсем. Классицизм.	1	
13-мĕш	Спиридон Михайлов-Янтуш. „Юнкă“ сăвă. Шӳт, питлев анекдочĕсем. Классицизм.	1	Спиридон Михайлов: Юнкă https://vulacv.wordpress.com/2007/01/02/юнка-янтуш-сепритуне/ С.М. Михайлов. Презентаци http://www.myshared.ru/slide/604130/ Спиркка Янтуш https://www.chuvash.org/lib/tag/Спиркка%20Янтуш СПИРИДОН МИХАЙЛОВ-ЯНДУШ ÇУРАЛНĂРАНПА 200 ÇУЛ ÇИТНИНЕ УЯВЛАНИ.ПĔРРЕМĔШ ПАЙĔ. http://gameruns.ru/player.php?video=eFQ9oaQHCT4
14-мĕш	Николай Ашмарин. „Качи çăви“ калав. Сентиментализм. Классицизм.	1	Николай Ашмарин: Качи çăви https://vulacv.wordpress.com/2021/01/19/николай-ашмарин-качи-сави/
15-мĕш	Килти вулав урокĕ. 1. Спиридон Михайлов-Янтуш „Чăваш кĕвви-çемми çинчен“ очерк. 2. Спиридон Михайлов-Янтуш „Тури чăвашпа анатри чăваш хушшинчи калаçу“ диалог.	1	Михайлов Спиридон Михайлович https://cv.wikipedia.org/wiki/Михайлов_Спиридон_Михайлович Михайлов Спиридон Михайлович https://www.wikiwand.com/cv/Михайлов_Спиридон_Михайлович
16-мĕш	Çыхăнуллă пуплев урокĕ (çыру ĕçĕ). 1. „ Юратупа тупа“ ятлă пĕчĕк хайлав çырни. 2. Проект ĕçĕ: „Никита Бичурин тусĕсем“. 3. Проект ĕçĕ: „Байкал – тĕлĕнмелле кӳлĕ“. 4. Н.В. Овчинниковăн „Н. Бичурин тата А.С.Пушкин“ картина репродукци тăрăх сăнлав сочиненийĕ е эссе çырăр.	1	Никита Бичурин тусĕсем https://yandex.ru/images/search?text=„Никита%20Бичурин%20тусĕсем“.&stype=image&lr=101232&source=serp Байкал https://ru.wikipedia.org/wiki/Байкал https://yandex.ru/images/search?text=Байкал%20–%20тĕлĕнмелле%20кӳлĕ“.&stype=image&lr=101232&source=serp Н. Бичурин тата А.С.Пушкин https://yandex.ru/images/search?text=4.%09Н.В.%20Овчинниковăн%20„Н.%20Бичурин%20тата%20А.С.Пушкин“%20картина%20репродукци%20&lr=101232 Что такое эссе? https://nauchniestati.ru/blog/kak-napisat-esse/
4-мĕш пай (блок). XX ĔМĔРĔН ПĔРРЕМĔШ ÇУРРИНЧИ ЧĂВАШ ЛИТЕРАТУРИ (15 сех)			
17-мĕш	XX ĕмĕрĕн пĕрремĕш çурринчи чăваш литератури.	1	XX ĕмĕрти чăваш литератури https://cv.wikipedia.org/wiki/XX_ĕмĕрти_чăваш_литератури XX ĕмĕрти чăваш литератури:1900-1950 сулсем http://old.chgign.ru/170-xx-276m276rti-ch258vash-literaturi-19001950-199ulsem-literatura-istoiy276n-t276pchev276sem-shupashkar-2012-392-

			s.html
18-мĕш	Николай Шелепи. „Раççей“, „Çĕлен“ сăвăсем.	1	Николай Шелепи «Рассей» сава https://vulacv.wordpress.com/2019/05/07/рассей/ Чувашская литература Николай Шелепи https://znanio.ru/media/chuvashskaya_literatura_n_shelepi-362685
19-мĕш	Федор Павлов. Çиçсе тăракан талант. „Судра“ комеди. Драмăллă хайлавсен тытăмĕн уйрăмлăхĕсем.	1	http://www.myshared.ru/slide/1070359/
20-мĕш	„Судра“ комедири сăнарсем. Драмăллă хайлавсен тытăмĕн уйрăмлăхĕсем.	1	Судра (комеди) – Википеди https://cv.wikipedia.org/wiki/Судра_(комеди) Судра (комеди) Викиванд https://www.wikiwand.com/
21-мĕш	Драмăллă хайлавсен тытăмĕн уйрăмлăхĕсем.	1	Верену портале https://portal.shkul.su/
22-мĕш	ХХ ĕмĕрĕн пĕрремĕш çурринчи чăваш литератури (1923-1955)	1	
23-мĕш	Иван Ивник. „Сывлăм йĕрĕ юлчĕ çырура“ сăвă. Сăввăн тĕп интонацийĕсем	1	
24-мĕш	Ефрем Еллиев. „Чăн тилхепе“ калав. Хайлав сюжечĕ, тематики, проблеми.	1	
25-мĕш	Ефрем Еллиев. „Чăн тилхепе“ калав. Хайлав сюжечĕ, тематики, проблеми.		Интегрированный урок по теме Е.Еллиев «Чĕн тилхепе».(урок конспекчĕ) https://pedportal.net/starshie-klassy/rodnoy-yazyk-i-literatura/integrigovannyy-urok-po-teme-quot-e-elliev-quot-chen-tilhepe-quot-v-kulik-quot-vor-quot-pritcha-ob-ismaile-579626
26-мĕш	Митта Ваçлейĕ – Аслă Арапуç юманĕ. Сăввисем. Сăввăн тĕп интонацийĕсем	1	Презентаци „Митта Ваçлейĕ- чăваш поэзийĕн чи çутă çăлтарĕсенчен пĕри“ https://infourok.ru/prezentaciya-po-chuvashskoy-literature-vasiliy-egorovich-mitta-1450671.html Митта Ваçлейĕн сăввисем https://www.chuvash.org/wiki/Митта%20Ваçлейĕн%20сăввисем
27-мĕш	Митта Ваçлейĕ. „Анатри юрă“, „Тав сана“ сăвăсем. Поэтпа лирика геройĕн туйăмĕсем.	1	Вула чăвашла https://vulacv.wordpress.com/2018/04/24/митта-васлейе-анатри-юра/ „Тав,сана!“ сăвă https://www.youtube.com/watch?v=cyugz6yYiuo
28-мĕш	Александр Алка. „Июнĕн 22-мĕшĕ“, „Бранденбург хапхи умĕнче“ сăвăсем. Лирика тата лири-эпика хайлавĕсен жанр уйрăмлăхĕсем.	1	Вĕренӳ порталĕ https://portal.shkul.su/a/theme/419.html
29-мĕш	Петĕр Хусанкай. „Натали кĕпе тĕрлет“ сыпăк. Лирика тата лири-эпика хайлавĕсен жанр уйрăмлăхĕсем.	1	Петĕр Хусанкай. Аптраман тавраш https://www.youtube.com/watch?v=LzJmobfi07s&t=96s

			Петĕр Хусанкай пултарулăхĕ https://nsportal.ru/shkola/rodnoy-yazyk-i-literatura/library/2016/10/27/peter-husankay-pultarulahe
30-мĕш	Килти вулав урокĕ. Александр Артемьев „Симĕс ылтăн“ повесть сыпăкĕсем.	1	Симĕс ылтăн» повеçри сăнарсем http://www.shkul.su/119.html Презентация, доклад Александр Артемьевăн «Симĕс ылтăн» повĕçри тĕп проблема, сăнарсен характеристики https://myslide.ru/presentation/aleksandr-artemyev-n-sim-s-ylt-n-pov-ri-t-p-problema-s-narsen-harakteristiki Александ Артемьев «Симĕс ылтăн», презентаци https://myslide.ru/presentation/aleksandr-artemyev-n-sim-s-ylt-n-pov-ri-t-p-problema-s-narsen-harakteristiki
31-мĕш	Çыхăнуллă пуплев урокĕ. 1. „Вăрă çинчи çĕлĕкĕ çунать“ эссе çырăр. 2. Ю.А. Зайцевăн „Киремет“ картини тăрăх кĕвĕллĕ презентаци тăвăр.	1	Зайцев Юрий (Гурий) Антонович (1890-1972) - художник и фотограф, заслуженный художник Чувашской Республики (пултаруллăхĕ). https://obrazovanie-gid.ru/sochineniya/yu-a-zajcev-kiremet-sochinenie-po-kartine-na-chuvashskom.html
5-мĕш пай (блок). XX ĔМĔРĔН ИККĔМĔШ ÇУРРИНЧИ ЧĂВАШ ЛИТЕРАТУРИ (10 сех)			
32-мĕш	XX ĕмĕрĕн иккĕмĕш çурринчи чăваш литератури. Юрий Скворцов. „Хĕрлĕ мăкăнь“ повесть сыпăкĕсем. Эпика жанрĕсен хăйне евĕрлĕхĕ. Пейзаж, портрет, сăнарсен монологĕпе диалогĕ, интерьер.	1	1).Юрий Скворцов пултаруллăхĕ, презентаци https://infourok.ru/zhizn-i-tvorchestvo-yuriya-skvorcova-s-zadaniyami-k-krasnomu-maku-2932647.html
33-мĕш	Юрий Скворцов. „Хĕрлĕ мăкăнь“ повесть сыпăкĕсем. Эпика жанрĕсен хăйне евĕрлĕхĕ. Пейзаж, портрет, сăнарсен монологĕпе диалогĕ, интерьер.	1	2).Юрий Скворцов: Хĕрлĕ мăкăнь электронлă кĕнеке. Вула чăвашла. https://vulacv.wordpress.com/2017/06/27/herle-makan/
34-мĕш	Юрий Скворцов. „Хĕрлĕ мăкăнь“ повесть сыпăкĕсем. Эпика жанрĕсен хăйне евĕрлĕхĕ. Пейзаж, портрет, сăнарсен монологĕпе диалогĕ, интерьер	1	3).Конспект урока «Сила первой любви» (по повести Ю. Скворцова) https://infourok.ru/konspekt-uroka-sila-pervoj-lyubvi-po-povesti-yu-skvorcova-krasnyj-mak-4444443.html 4).Размышление по повести Ю.Скворцова «Красный мак» https://ibr-bib.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=594:-l-r&Itemid=47 5).Юрий Скворцов «Хĕрлĕ мăкăнь» тест. https://infourok.ru/test-po-povesti-yuriya-skvorcova-hrl-mkn-3043853.html
35-мĕш	Леонид Агаков. „Юманлăхра çапла пулнă“ повесть сыпăкĕсем. Эпика жанрĕсен хăйне евĕрлĕхĕ. Пейзаж, портрет, сăнарсен монологĕпе диалогĕ, интерьер	1	1).Леонид Агаковăн пултаруллăхĕ http://nasledie.nbchr.ru/personalii/pisateli/agakov/
36-мĕш	Леонид Агаков „Юманлăхра çапла пулнă“. Эпика жанрĕсен хăйне евĕрлĕхĕ. Пейзаж, портрет, сăнарсен монологĕпе диалогĕ, интерьер	1	2).Электронлă вулавăш https://chuvash.su/lib/haylav/3885.html 3).Леонид Агаковăн «Юманлăхра çапла пулнă» повеçĕ тăрăх килти вулава пĕтĕмлетнĕ урок планĕ http://www.shkul.su/82.html
37-мĕш	Леонид Агаков „Юманлăхра çапла пулнă“. Эпика жанрĕсен хăйне евĕрлĕхĕ. Пейзаж, портрет, сăнарсен	1	https://www.chuvash.org/lib/keneke/40.html http://www.shkul.su/82.html

	монологĕпе диалогĕ, интерьер		https://chuvash.su/lib/haylav/3885.html https://portal.shkul.su/a/theme/424.html https://nsportal.ru/shkola/rodnoy-yazyk-i-literatura/library/2012/10/28/peyzazh-v-literaturnom-proizvedenii https://services.selfpub.ru/poleznoe-dlja-pisatelej/literaturnyj-portret https://spravochnick.ru/literatura/dialog_i_monolog/ https://myfilology.ru/137/peizazh-i-interer-v-khudozhestvennom-proizvedenii/
38-мĕш	Ухсай Яккăвĕ. „Атте-анне“ поэма сыпăкĕсем. Лирика тата лири-эпика хайлавĕсен жанр уйрăмлăхĕсем.	1	https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D1%85%D1%81%D0%B0%D0%B9_%D0%AF%D0%BA%D0%BE%D0%B2_%D0%93%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87
39-мĕш	Ухсай Яккăвĕ. „Атте-анне“ поэма сыпăкĕсем. Лирика тата лири-эпика хайлавĕсен жанр уйрăмлăхĕсем.	1	https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B8%D1%80%D0%BE%D1%8D%D0%BF%D0%B8%D0%BA%D0%B0 https://rustutors.ru/litved/2283-liro-jepicheskie-zhanry-v-literature.html
40-мĕш	Владимир Степанов. „Юрату хăвачĕ“ калав. Детективлă, мистикăлла тата фантастикăллă хайлавсем.	1	https://portal.shkul.su/p/sonlav.-kalav.-oslav.html https://sutasul.ru/articles/ch-vashl-kh/2021-12-13/ch-vash-literaturinchi-fantastik-lla-haylavsem-2617582
41-мĕш	Владимир Степанов. „Юрату хăвачĕ“ калав. Детективлă, мистикăлла тата фантастикăллă хайлавсем.	1	https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0 https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0
6- мĕш пай (блок). XXI ĔМĔР ПУÇЛАМĂШĔНЧИ ЧĂВАШ ЛИТЕРАТУРИ (3 сех)			
42-мĕш	Анатолий Хмыт. „Сарă чечек – уйрăлу палли“ калав. Хайлаври персонаж ушкăнĕсен тытăмĕ.	1	http://hypar.ru/cv/izdaniya/hypar/sara-chechek-uyralu-palli https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/3640/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B6
43-мĕш	Валери Туркай. „Мĕн чухлĕ ырă çын çак тĕнчере“ сăвă. Хайлаври персонаж ушкăнĕсен тытăмĕ.	1	https://www.chuvash.org/wiki/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%80%D0%B8%20%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%BA%D0%B0%D0%B9 https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/3640/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B6
44-45-мĕш	Марина Карягина. Палиндромсем. Хайлаври персонаж ушкăнĕсен тытăмĕ.	1	Мастер-класс Марины Карягиной «Занимательное стихосложение. Палиндромы» https://yandex.ru/video/preview/?filmId=16782530462849120462&from=tabbar&text=Мастер+класс+Марины+Карягиной
45-мĕш	Марина Карягина. Палиндромсем. Хайлаври персонаж ушкăнĕсен тытăмĕ.	1	Марина Карягина. Палиндромы https://reading-hall.ru/publication.php?id=9017

			Электронлă вулавăш https://www.chuvash.org/lib/author/103.html
7- мĕш пай (блок).ТĂВАН ЛИТЕРАТУРА ТĔНЧЕ ШАЙНЕ САРĂЛНИ (3 сех)			
46-мĕш	Тăван литература тĕнче шайне сарăлни. Хальхи вăхăтри лирика хайлавĕсен вырăнĕпе пĕлтерĕшĕ.	1	Жан де Лафонтен.Городская и полевая крысы https://yandex.ru/video/preview/?filmId=4683390987331731698&from=tabbar&text=жан+де+лафонтен+городская+крыса+читать Франсуа-Огуст Рене де Шатобриан. Гений христианства. https://www.youtube.com/watch?v=bJwmb8re-0Q
47-мĕш	Килти вулав урокĕ. 1. Ангелина Павловская „Пукрав мунчи“ калав. 2. Борис Чиндыков „Хутлă канфет“ калав.	1	Электронлă вулавăш. Ангелина Павловская. https://www.chuvash.org/lib/author/613.html Борис Чиндыков. Хутлă канфет. Текст. http://litkarta.nbchr.ru/PDF/chindykov2.pdf
48-мĕш	Çыхăнуллă пуплев (çыру ĕçĕ). 1. Хăвăр пăр-пĕр приключениллĕ калав çырса пăхăр. 2. Проект ĕçĕ:“ Афган вçрçине хутшăннă хамăр тăрăхри çынсем“ музей валли материал пухни.	1	Асран тухмасть Афганистан. Хыпар. http://hypar.ru/cv/asran-tuhmast-afganistan-0
8-мĕш пай (блок).ТĂВАНЛА ХАЛĂХ ÇЫРАВÇИСЕМ: ТĔРĔК ЛИТЕРАТУРИНЧЕН (1 сех)			
49-мĕш	Тăванла халăх çыравçисем. Габдулла Тукай. Аалы Токомбаев. Хурăнташ халăх литератури жанрĕсен хăйне евĕрлĕхĕ.	1	Габдулла Тукай. Звезда первой величины. https://yandex.ru/video/preview/?filmId=9365641330128429928&from=tabbar&text=Габдулла+Тукай+Кемге Габдулла Тукай. И каләм! https://tugan-tel.tatar/adabiyat/shigriyat/Gabdulla_Tukai/i_kalam.php
50-мĕш	Вĕреннине аса илни.	1	
51-мĕш	Диагностика.	1	